

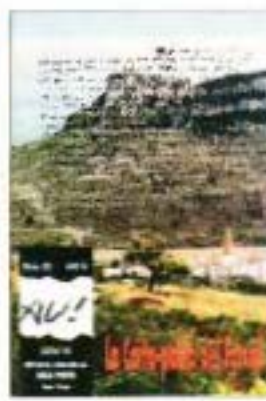
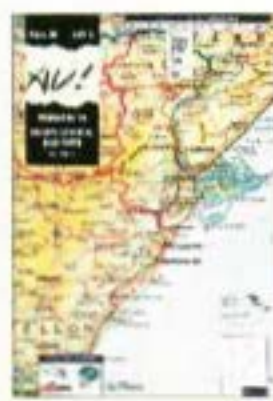
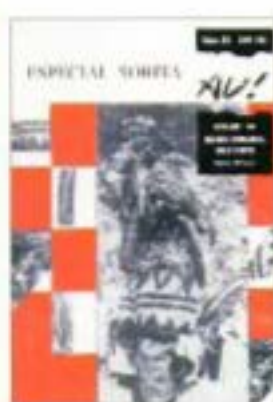
Núm. 41 ANY XI

AV!

HIVERN '97
REVISTA COMARCAL
DELS PORTS
Preu: 525 pts

COLLEGI A

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

Marquesa de Fuente el Sol, 2
12300 MORELLA
TÉ. 964-160174

DES DEL 1900, L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

OBJECTA I APRÉN AL CENTRE D'ESTUDIS DELS PORTS

Hi aprendràs el que t'interessa de:

Scàner, INTERNET, Autoedició i Publicació, Biblioteconomia
i Documentació, Redacció Periodística
i moltes coses més...

N'hi ha 4 places. Aprén a la Comarca!

PRESTA AJUDA A LA CULTURA

Portal de Sant Mateu, 2. 12300 MORELLA
Tls. (964) 160008-160125

AU!
**REVISTA COMARCAL
DELS PORTS**
ANY X - Número 40
TARDOR 1996

Equip Fundador :

Ramon Bel, Quico Blasco, Manuel Clemente,
Joan Manuel Falco, Bertomeu Mexiguer, Ernest
Querol, Narcisa Rambla, Jesús Sangüesa, Carme
Segura, Josep Maria Zapater

Consell de Redacció:
Montxo Monfort, Julià Pastor,
Ernest Querol, Narcisa Rambla,
Jesús Sangüesa, Josep Maria
Zapater

**Picatge, Edició, i
Maquetació:**
Julià Pastor

Correcció:
E. Querol i J. Pastor

Recull de notícies:
Ll. Puig i J. Sangüesa

Grafismes i Portada:
Montxo Monfort

**Distribució i
Administració:**
J. Sangüesa i J. Pastor

Fotografies
Ll. Puig i J.M. Zapater

Impressió:
Jordi Dasso

AU! EDICIONS DELS PORTS

Associació Cultural dels Ports
Placet de l'Escola Pia, 4
Apartat de Correus 18
12300 MORELLA
Tf. Fax 964-161001

Depòsit Legal B-20594-87
ISSN 1136-3797

Amb la col·laboració de la
Conselleria de Cultura,
Educació i Ciència

Subscripció anual
2000 Pta
Preu Exemplar
525 Pta

S U M A R I

S

EDITORIAL
10 anys de revista AU! 5

MONOGRÀFIC
Ecologia 7

NOTÍCIES
De la comarca 15
De Vilafranca 16

De Morella 17
Ecologia 19

ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ
Cursos 20

OPINIÓ
Nadales amb melodia y 22
L'esforç de viure a l'interior 22
La paròdia de FIVAJ 23

PUBLICACIONS 23

AUTOBOMBO 23

ORELLA ESCRIVANA 24

TRADICIONS POPULARS
A modo d'autocrítica 27

U M

A

R

I

EDITORIAL

10 anys de revista AU!

Les persones necessitem delimitar el que ens envolta, un dels camps -valga l'anticipació- en què més es nota és l'espai, perquè és tangible; així, per exemple, li posem fites per a distingir propietats. Respecte al temps, aprofitem la comparació amb l'espai i fem servir innumbrables metàfores per a orientar-nos, per tant, parlem de **fites** històriques. En el cas del temps, l'orientació més fàcil és cap al passat: ens cal organitzar la nostra memòria i, per a fer-ho, prenem les referències que considerem més rellevants.

Doncs, justament, amb aquesta intenció de delimitar i distingir, d'orientar i organitzar el nostre passat i el nostre futur escrivim aquest text amb motiu que ara fa deu anys que va eixir la publicació que teniu a les mans. Va ser després de l'última desaparició de la revista "Els Ports" que vam considerar que la comarca necessitava un mitjà de comunicació. Ens vam arremangar i ho vam emprendre. No vollem fer aparicions fugaces com la nostra predecessora i ens vam marcar una periodicitat més modesta: la revista va florir en primavera i vam mantenir la freqüència estacional. Hem de dir que no hem faltat mai a la cita i bona prova n'és que el número que estàs llegint és el 41 i no el 40 perquè per a l'Aplec de Cinto Torres en vam editar un d'especial. Ens satisfà aquesta presència continuada que ens converteix en la revista comarcal de més llarga vida.

Qualsevol projecte d'aquestes característiques implica moltes persones; des de les que el realitzen directament fins les que el llegeixen. Hem volgut deixar constància dels primers mantenint l'equip fundador en els crèdits que hem editat fins ara. Hi ha hagut gent que no hi ha continuat i altres que s'hi han afegit, però volem remarcar la permanència des de l'inici del 70 % de l'actual Consell de Redacció. Així mateix, volem agrair el seu suport a les persones que s'anuncien. I com no, a les que han escrit i a vosaltres, lectors, justament això, la vostra escriptura o lectura i la vostra fidelitat.

Vam començar des de zero i en l'actualitat tenim més de 500 subscriptors, hem mantingut un Consell de Redacció veritablement comarcal, la portada i la contraportada són a tot color, el nombre de pàgines és habitualment de 36, la revista ix muntada des d'ací i només ens cal imprimir-la; hem tractat 41 temes de manera monogràfica, que ben sovint són consultats i citats en les diverses publicacions... Són fets que ens omplen de satisfacció.

Hem unit els escriptors i els lectors d'una manera normal, com si parlaren pel carrer, hem fet doncs, habitualment per escrit allò que és normal en l'oral. Hem donat veu a tots els que han volgut escriure (i mai no hi ha hagut la més mínima censura). En aquest sentit, volem donar les gràcies a la nostra més fidel col·laboradora: Domí Pastor, que ha escrit tants articles com revistes han eixit. Ella va fer que la revista es començara a llegir pel final fins que va trobar una competidora: l'orella escrivana.

I són precisament les orelles la part que tenim menys contenta perquè han intentat estirar-nos-les massa vegades. Hem volgut, òbviament, ser crítics i exposar les nostres opinions raonades. És on hem trobat una falta d'hàbit més gran. I fins i tot en aquets àmbit estem satisfets, perquè hi ha coses a les quals no es pot renunciar, com és ara el pensament. I no cal dir que nosaltres hi hem apostat amb total convenciment.

Tot el que hem dit, és clar, no és una flor d'estiu, s'emmarca, com sabem, en un projecte més global del qual la revista AU! només n'és una part. Quan va aparèixer el primer número ja feia 4 anys que funcionava l'Associació Cultural dels Ports i ja organitzava el Concurs Literari que després s'ha publicat en una revista que anualment aneu rebent; també heu rebut altres suplementos i quaderns. Posteriorment, es va formar el Grup d'Estudis dels Ports que va publicar la Guia Bibliogràfica i el Llibre de la Comarca i més recentment s'ha constituït en Centre d'Estudis dels Ports tots els projectes del qual ja coneixeu. Per només parlar d'aquest juliol, el Centre organitza el V Seminari d'Aracil, sobre l'enveja, un curs d'anglès i un curs d'iniciació a Internet.

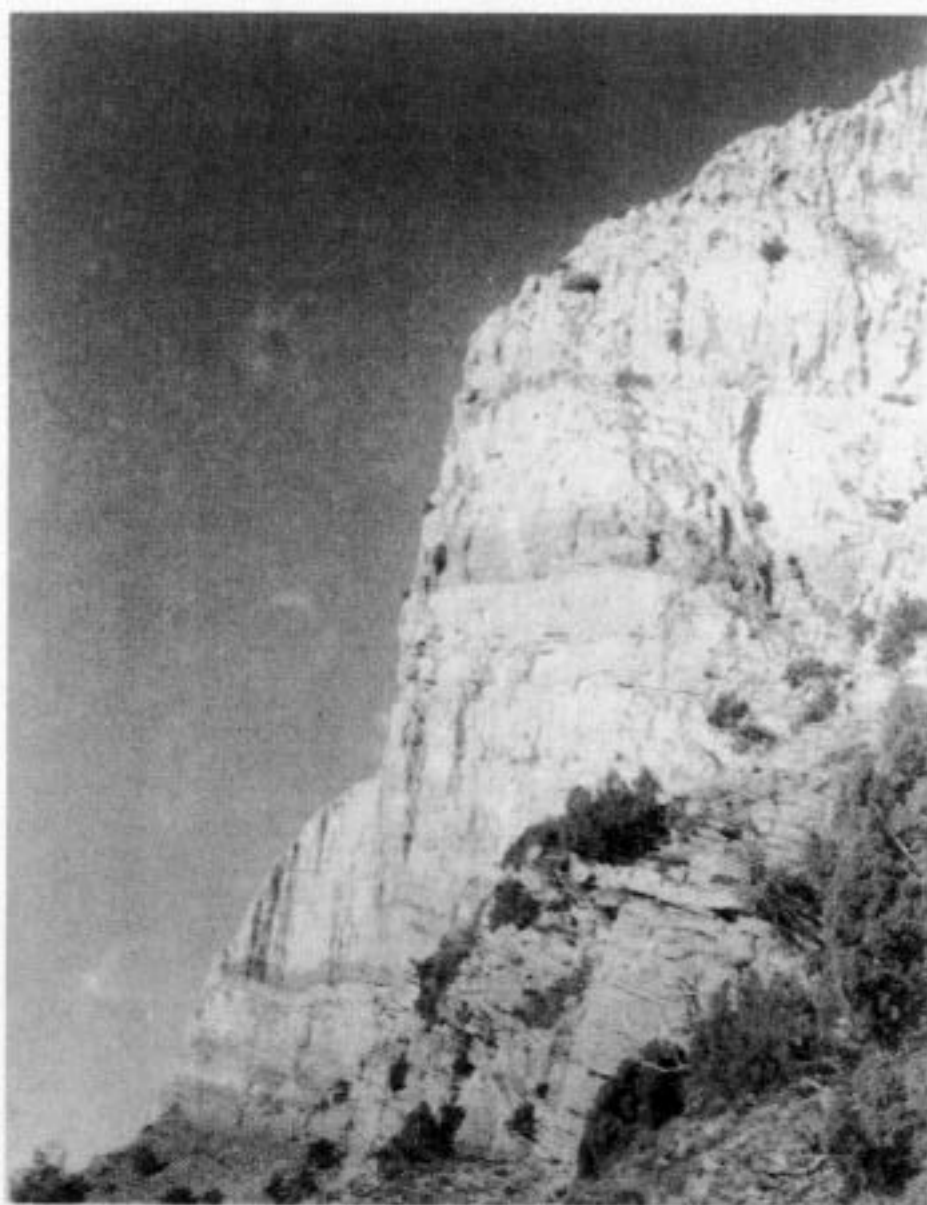
Com veieu, doncs, un bon feix de fites aconseguides i un altre de projectes que ens fan mantindre ben actius. Si iniciàvem el nostre camí parlant d'ecologia, als 10 anys també el monogràfic torna a fer-ho, i si posàvem un nom ben polisèmic a la publicació que anàvem a traure, hem de dir que hi havia una de les més múltiples accepcions que ens agradava especialment, la de l'estímul i l'encoratjament. Encara pensem que és vàlida i, per tant, us animem a continuar llegint-nos, a continuar escrivint, si ja ho feieu, o a fer-ho per primera vegada i, sobretot, a raonar... i AU!

Senders de Gran Recorregut
SECTOR II

**S. JOAN DE PENYAGOLOSA - ANDILLA
ANDILLA - S. JOAN DE PENYAGOLOSA**

PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

**G.R.
7**

COORDINADORA NACIONAL DE SENDEROS DE GRAN RECORRIDO

Ecologia

Per Lluís Puig i Josep Maria Zapater

Fotos: J. M. Zapater

Introducció

Lecologia està de moda. La majoria de polítics i personatges públics quan ixen als mitjans de comunicació se'n defineixen seguidors.

Així mateix, és fàcil trobar revistes especialitzades o suplementos de diaris amb informacions científiques sobre els principals problemes ecològics de la humanitat.

Per això, nosaltres, des de les pàgines d'AU! hem volgut donar-li un altre enfocament i hem preferit aportar la visió que de l'ecologia tenim dues persones que vivim a la comarca dels Ports. També intentem esbrinar els principals problemes ecològics dels Ports. No es tracta ací de fer un recull exhaustiu i científic d'allò que ens afecta, aquest resum vol ser un punt de reflexió dels assumptes que més ens preocupen. Per a finalitzar oferim una petita mostra de la manera d'entendre l'ecologia entre alguns habitants d'aquestes terres.

Ecologisme

Una nova actitud vital

Després d'una llarga època en què els recursos naturals semblaven inesgotables, part de la humanitat es va adonar que calia emprendre accions per aturar la destrucció del planeta.

Aquesta nova actitud, propiciada pel compromís de científics i estudiosos naturalistes, s'ha escampat com la boi-

ra, sobretot en els països més industrialitzats, i s'ha endinsat en l'interior de moltes persones, que han començat a realitzar accions, cadascuna en el seu territori, per tal de conservar o de millorar el seu entorn ambiental.

L'ecologisme és la nova forma d'entendre la vida d'aquelles persones compromeses en la tasca col·lectiva d'aconseguir que "l'aldea global", és a dir, els nostre bonic planeta blau, pugui continuar essent un bon lloc per viure.

Per participar d'aquesta filosofia no cal, necessàriament, ser un expert en biologia, ni un enamorat dels animals ni un entusiasta de les excursions per la muntanya. Només cal tenir la voluntat de respectar la natura en els actes quotidians: gastar menys paper, no malbaratar energia (locomoció, vivenda), utilitzar envasos retornables, ser un consumidor conscient, etc.

D'entre totes aquestes persones que hi participen d'aquesta saviesa, unes quantes s'agrupen formant diversos grups i associacions ecologistes que desenvolupen accions polítiques per transformar la societat.

Aquesta nova manera d'entendre les relacions entre els éssers humans i el seu entorn, va calant poc a poc en més persones. Però, malauradament, encara en són poques. Dia a dia es continuen fent barbaritats mediambientals: destrucció de les selves tropicals, anihilació d'espècies animals, extinció de varietats de plantes agrícoles, emissions contaminants

MONOGRÀFIC

Ecologisme. Nova actitud vital.

a l'atmosfera, malversació de matèries primeres, etc.

Els interessos econòmics, polítics, la injustícia, la comoditat estan a l'altra part i tenen molta força. Lluitar cara a cara contra aquests, sembla una tasca impossible.

Però el moviment ecologista no para d'enfrontar-se tant en petites accions locals com en campanyes mundials (capa d'ozó, selva amazònica, Antàrtida, proves nuclears, etc.) i encara que no

es guanyen batalles espectaculars sí que s'influeix en les esferes de poder. Les repercussions informatives de moltes campanyes empreses per grups ecologistes són importants i tenen el seu pes en la presa de decisions.

Així mateix, moltes de les persones que formen part d'aquesta societat injusta, malgastadora, amb interessos polítics i econòmics s'estan impregnant d'aquesta nova filosofia, i si l'apliquen d'una manera conscient a l'àmbit de les

activitats diàries poden contribuir d'una manera notable a la transformació de la societat.

Un dels camps on es pot veure més bé aquesta força de l'ecologisme és en "el consumidor conscient". Algunes empreses han hagut d'adaptar el seu procés industrial per respectar la natura per poder vendre el producte. I tan sols acaba de començar. Pot ser que en un futur no massa llunyà, aquesta actitud siga un excel·lent motor de canvi social.

Què passa a la comarca?

En aquest epígraf farem un repàs de tots aquells problemes mediambientals que en l'actualitat afecten la comarca dels Ports. Està fora de la nostra pretensió fer-ne una anàlisi exhaustiva i científica; és només un punt de reflexió per a tots els que els vivim i els patim diàriament.

Manifestació a castelló el 8 de març de 1987

La tèrmica

No és aquest monogràfic un monòleg sobre la contaminació produïda per la central tèrmica d'Andorra, però seríem cecs si no pegàrem un cop d'ull a l'actual situació. Es firmaren els acords entre ENDESA, Ajuntaments, Generalitat i Grups Ecologistes, d'ací derivà la creació de la Fundació Ports Maestrat i la Comissió de Seguiment dels Acords. La Fundació Ports Maestrat es finança amb els diners aportats per ENDESA, la Generalitat i el Ministeri d'Agricultura, tot i que fins al moment els dos últims encara no han donat ni un duro (vegeu la secció habitual d'ecologia de la revista). ENDESA sí que compleix els acords d'a-portar cinc-cents milions cada any fins arribar als dos mil, quantitat semblant a la que ha d'aportar la Generalitat. Els diners han servit per a

infraestructures de diferents tipus. Els fets són clars. Els Ajuntaments volen els diners per a fer obres d'equipament, mentre que els ecologistes desitgen invertir-los tots en la recuperació ambiental de la comarca. Fins ara sembla que l'acord es produeix i es procura que tots estiguen, en major o menor mesura, satisfets. D'altra banda, des de la Fundació s'estan promoció-nant estudis d'energies alternatives a la comarca, com l'eòlica i també estudis per solucionar temes com els purins, a més d'activitats de recuperació de diferents paratges. Una de les realitats que no es vol reconèixer és que els diners de la Fundació potser servisquen per estalviar a altres estaments com la Diputació, la Generalitat o el Govern central inversions que, al finançar-se amb la Fundació, ja no necessiten d'altres aportacions.

Funciona a més la Comissió de Seguiment, que s'encarrega de que els acords entre totes les parts es complisquen. Però la Comissió té una funció més mediambiental, s'encarrega de controlar que ENDESA introduïska les mesures que va prometre a la Central Tèrmica per reduir els seus índex de contaminació. A més, la Comissió s'encarrega de controlar les mesures de contaminació que proporcionen les diferents estacions mesuradores instal·lades a la comarca. Tal i com ens manifesta Sergi Monfort, del Grup Ecologista de Vilafranca, ells tenen un interès especial en la Comissió de Seguiment ja que és la que en realitat vetla per la salut ambiental de la comarca.

Quan es firmaren els acords, en alguns sectors de la comarca es creà una sensació de desil·lusió. Pensaven que els acords havien suposat una venda als interessos d'ENDESA. Sobretot des del GEV els seus responsables intenten explicar la dificultat de la decisió i la seua defensa de que era el millor. Fins ara, les informacions aparegudes i que es coneixen reflecteixen que en la part mediambiental ENDESA està complint els acords. La Fundació funciona intentant deixar contents tots els representats. Ara la pregunta es planteja en què passarà quan finalitzi la vigència de la Fundació. En eixe moment si tot va bé la Tèrmica d'Andorra encara contaminarà, però moltíssim menys que anys enrere, si tot funciona segons el previst. Opinió sobre allò succeït amb la querella, els acords i la Tèrmica estan en el cap de cadascun dels habitants de la nostra comarca; uns satisfets, altres menys.

Escombraries

Potser el tema que en l'actualitat està tenint més ressò als mitjans de comunicació provincials són els abocadors incontrolats. A Vilafranca ja fa temps que s'està construint l'abocador controlat que rebrà les escombraries de Castellfort, Arés, Benassal, Culla, Vilar de Canes i la Torre d'En Besora, a més de les de Vilafranca. Està construït, però ara el problema són els accessos, perquè, lògicament, els camions hauran d'accedir per algun lloc. Es diu que amb la posada en funcionament de l'abocador es tancaran tot els incontrolats que existeixen en aquestes poblacions. Es parla de les mesures a prendre, però fins al moment no hi ha fets ni es concreten els plans. Únicament fa uns temps la Conselleria d'Agricultura i Medi Ambient va presentar un programa de tancament dels 515 abocadors incontrolats a tot el País Valencià, tot i que no concretà els llocs on es procediria a aquest tancament. Tampoc sabem si la posada en funcionament de l'abocador controlat durà a fer una recollida selectiva de paper, metall, vidre i matèria orgànica. El que sí que resulta factible és dur a terme la de paper i de vidre, però sembla que els metalls aniran a parar a l'abocador, tot i que caldrà veure l'evolució dels fets. Fins al moment funciona la recollida de paper i vidre, tot i que en contenidors, desaprovechant-se una gran part de matèria, ja que, malgrat que cada vegada el nombre de gent que diposita aquestes matèries en els contenidors és major, encara es veu tots els dies com als abocadors incontrolats de la comarca hi ha restes de paper i cartó. A més, aquesta recollida està limitada al sector empresarial i industrial que és el que en consumeix quantitats importants. Si que funciona a l'empresa Aznar de Vilafranca, on abans es cremava, però n'hi ha altres que continuen fent amb el paper i el cartó el mateix que amb la resta d'escombraries.

D'altra banda, a la nostra comarca està previst construir un altra instal·lació semblant a Morella, però a la capital de la comarca no hi ha res clar. Calia fer un estudi d'impacte ambiental i la pilota corre entre la Conselleria i la Diputació (encarregada del projecte), el cas és que encara no està fet i, per tant, encara queda un llarg procés perquè es pugui procedir a la construcció de l'abo-

cadador controlat de Morella que acolliria la resta de poblacions de la comarca. Els actuals abocadors han estat focus de problemes durant aquests anys, sobretot a Vilafranca i a Benassal on s'ha produït més d'un incendi. A altres poblacions, les escombraries es llancen a pocs quilòmetres dels nuclis urbans, aprofitant l'orografia dels barrancs, amb la seva consegüent degradació. Terna a part són els puratges que, en ser molt visitats els caps de setmana per nosaltres humans, tenen un aspecte semblant a qualsevol abocador de la nostra comarca.

A les rambles

Les nostres rambles, paisatges peculiars de pedra redona modelada amb el pas de les aigües durant segles, unes rambles que solquen tota la comarca dels Ports. Unes rambles que d'uns anys a aquesta part representen un important recurs natural, sobretot per a la secció

A les rambles.

de la construcció. A les nostres rambles s'han instal·lat empreses que molturen la pedra per a convertir-la en grava i arena, necessària per a quan algú de nosaltres es construeix una casa, o simplement fa un barandat. Per a obtenir les pedres és necessari el treball de pales i màquines excavadores i lògicament buidar el curs de les rambles d'allò que

contenen, senzillament pedres. D'aquesta manera s'altera el curs dels rius quan plou i corre l'aigua, el cas és que allò que queda explotat no torna a ser redreçat per aquestes empreses, tot i que la normativa ho diu així. Però no anem a parlar ací de normatives, si podem observar aquestes rambles des d'una de les nostres muntanyes es pot apreciar l'impacte paisatgístic amb l'alteració del curs natural dels rius. A més, hi ha llocs d'accés impossible, impossible per a nosaltres humans, però possible per a les màquines excavadores. La grava i l'arena són matèries necessàries, els rius fins ara també s'han mostrat com a necessaris. Amb l'explotació s'altera el seu cabal natural, seria interessant contemplar a partir d'ara per part de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (responsable dels cabals i de les llicències concedides) i per part de les empreses explotadores contemplar un programa de redreçament dels malmesos cabals per contribuir a fer minvar l'impacte que afecta també la vegetació de les vores dels rius.

Purins

Gran part del sector ramader de la nostra comarca se centra en la producció de porcs, en la seva majoria en granges i explotacions semblants. Els porcs generen el residu anomenat purí, que pot tenir efectes beneficiosos si es fa servir com adob, però que, en grans quantitats, pot produir greus efectes contaminants. Fa uns mesos es posava en funcionament a la Vall d'Alba una planta experimental per al tractament dels purins, caldrà veure els resultats que dona en el temps. En la mateixa línia, la Fundació Ports Maestrat també té com a un dels seus principals punts de treball el trobar una solució al problema dels purins.

Incendi

Repoblar i netejar

Ja fa dos estius de l'incendi que ens devastà part dels boscos de la comarca. Després tot era dir que arribarien ajudes, que es repoblaria, que... Pel que fa a les ajudes, res millor que parlar amb aquells que patiren les conseqüències del foc en la seva pròpia carn. Pel que fa a les repoblacions la veritat és que després de tot no sabem que és millor. Fotografies d'altres repoblacions realitzades per la Conselleria de Medi Ambient fan una mica de por, inclús als que no entenem massa en la matèria, amb màquines que desfan allò que havia quedat del foc. A aquests processos, juntament amb la neteja dels boscos, se'n diu des del govern autonòmic "silvicultura preventiva", mentre que per part dels ecologistes s'anomena "silvicultura destructiva", en definitiva, una silvicultura que en moltes ocasions té com a fonament deixar sols els arbres, sense sotabosc; això sí, quan hi ha protestes es rectifica la tècnica. Si rectificar és de savis deu ser que no es feia massa bé. A la nostra comarca, igual que a la resta del País, existeix el costum que sols hi ha pins, quan biòlegs i entesos en la matèria diuen que el millor bosc per a aquestes terres és l'autòcton (alzinar, carrascar...) que és el que millor resisteix el foc i millor es recupera si té la mala sort de patir un incendi.

Si hem parlat de silvicultura també cal parlar de la construcció de pistes forestals. En aquest tema hi ha molts interessos enfrontats. D'una banda la Conselleria que vol construir, d'altra, els ecologistes que denuncien la construcció de pistes per l'erosió i la degradació del terreny i, en tercer lloc, els masovers que volen, si pot ser, tenir un accés al seu mas com si es tractés d'una carretera. Això si es fan noves pistes que duen als mateixos llocs on ja duen

les existents; algunes d'elles potser es convertiran en autovies, almenys per amplada ho podrien ser ben bé.

La terra se'n va

La terra se'n va, i la que se'n va és molt difícil, per no dir impossible, que torne. I per què se'n va? Evidentment no ho fa per gust, se l'emporten el vent, la pluja i els elements climatològics. Però la terra es pot quedar, si hi ha un terreny amb vegetació, amb arrels que la sustenten, la terra es manté quieta. Però si la terra viu desprotegida, sense vegetació perquè ha estat cremada, la terra se'n va amb el vent i, amb la terra, se'n va la font de vida, una font de vida que és difícil retornar.

Erosió, se li diu a aquest procés. Però resulta que nosaltres també ajudem a que la terra ens abandone, no l'apreciem. Una manera és repoblant amb bulldozers, ajudant a desfer les rambles i cremant els boscos. Tot i que també es pot ajudar a que la terra es quede a sa casa, que es quede als Ports. Una comarca que després de l'incendi pateix un greu risc de desertització, un problema que veiem lluny el tenim ara ací, per la ribera del Bergantes, prop del Forcall, d'Hortells, de Sorita, de Palanques..., prop de molts de nosaltres.

A l'erosió també contribueix de manera decisiva l'abandó dels camps de cultiu i dels conreus. Abans, quan eren cultivats, mantenien la vida, la seva vitalitat, però com que no eren rendibles aquests camps ja no donen cap fruit. Abans la terra era treballada i cuidada mentre que ara està deixada a la voluntat de la natura. A més, les parets de pedra que es construïen, sobretot al terme de Vilafranca, ja no tenen qui les redrexe i la natura també deixa anar la seva voluntat.

Electrificació rural

Ara ixen plans per electrificar masos arreu de la comarca, excel·lent idea per a mantenir la nostra gent en els masos i dotar-la d'un servei bàsic en la nostra vida. Una mica tard, però ja se sap, el món rural no és rendible per als nostres polítics. S'electrifiquen els masos que durant molts anys han viscut amb la llum solar o de plaques solars, però en alguns casos s'electrifiquen en funció del partit que governa als ajuntaments. Si jo sóc blanc no et concedisc l'electrificació rural perquè tu eres negre. (Traduïu això a PP i PSOE o a la inversa), els afavorits o desafavorits són els masovers.

Turisme rural

Des de molts estaments es diu que el futur d'aquestes comarques passa pel turisme rural, un turisme encaminat al medi ambient. Turisme que convertisca les cases dels nostres pobles en llocs ideals per a passar el cap de setmana al sofert treballador de la ciutat estressat durant la setmana. Un turisme que done a conèixer els encants naturals que ofereix la nostra comarca. Es pretén que aquest siga el "passament" de la gent que viu en aquests pobles, una vegada s'ha vist que l'agricultura i la ramaderia cada dia donen per a menys. Però els fets ens diuen que aquesta fórmula potser no serà suficient per evitar la despoblació d'aquestes comarques, una despoblació que continua avançant.

Jo busco rovellons

I, si no, els compro i els dic als amics que n'he trobat quatre o cinc quilos. Els finals de l'estiu i començaments de la tardor han constituït d'uns anys ençà la "febre del rovelló". Abans en buscaven sols la gent dels pobles i dels masos. Ara arriben de Tarragona, també de Castelló i València. Hi ha qui es conforma amb rovellons per fer una menjada, hi ha qui passa el dia amb la família i els compra a la tenda més pròxima i hi ha també qui puja amb la intenció de fer cent quilos i fer el "setembre" o l'octubre venent-los. Hi ha qui busca rovellons i hi ha qui escarda rovellons amb ganxos i objectes semblants. Davant la vinguda de tal nombre de gent, a alguns pobles com Mosquerola han fet la seva pròpia normativa que crea una zona acotada, estableix un màxim de quilos per persona i limita les ferramentes a utilitzar a ganivets de fins a vuit centímetres de fulla, a més cal tenir una llicència que costa cinc-cents pessetes per persona i dia. Al País

Valencià la Conselleria d'Agricultura i Medi Ambient ha tret una normativa per a tot el País amb normes semblants. Tot això deriva del fet que darrere dels buscadors hi ha pots de conserva, llandes de Coca Cola i paper de plata de l'entrepà de l'esmorzar, a més, l'any passat va haver qui obrint portes de finques particulars provocà voluntària o involuntàriament que alguns ramats es pergueren, i això no fa gens de gràcia als ramaders que arriben a agafar mania a tots els buscadors de rovellons o persona semblant, raons sí que en tenen. En definitiva, s'ha d'arribar a aquestes situacions, posant de manifest la falta de previsió d'una banda i la forma d'actuar semblant a les formigues.

Què vol dir ser ecologista?

Encara hi ha moltes persones que tenen una idea confusa de qui són els ecologistes i què és el que fan. Aquest article pretén clarificar idees sobre la manera de ser dels ecologistes.

L'ecologia és la ciència que estudia les relacions dels éssers vius entre ells i amb el seu entorn. En una primera i simple accepció, ecologista seria aquella persona que estudia aquesta ciència.

Ara bé, la paraula ecologista és més rica i engloba, a més, totes aquelles persones que es preocupen perquè les relacions entre els éssers vius i el seu entorn siguin el més naturals possible.

Un ecologista no té perquè ser un expert en biologia. Qualsevol persona amb sentit comú sap la manera de respectar els animals i les plantes. Així, doncs, hi ha ecologistes de moltes professions i cadascun d'ells a més del seu treball es preocupa per conèixer la natura per respectar-la en els seus actes quotidians.

Alguna gent pensa que els ecologistes no mengen carn. Els confonen amb els vegetarians que han pres aquesta forma d'alimentar-se. Altres no comprenen per que els ecologistes mengen carn i al mateix temps estiguen en contra del maltractament als animals en els espectacles o inclús en la sobreexplotació ramadera. Les persones som éssers omnívors, és a dir que ens alimentem de vegetals i d'animals. Per a menjar carn s'han de criar i matar animals. El que cal és evitar-los els sofriments inútils.

Tampoc es comprén que un ecologista gaste massa energia en locomoció, calefacció, etc. Pensen que els ecologistes haurien de viure com els éssers primitius. El problema no rau en el fet que l'home consumisca energia. Totes les societats ho han fet. S'ha de consumir l'energia necessària per a viure, però s'ha de pensar que fent-la malbé no es viu millor i s'està contribuint al deteriorament d' un planeta que és de tots.

Per altra part se li demana a l'ecologista que siga perfecte, que no realitze el més mínim acte que atempte contra el medi. Com si tots els altres foren Don Perfecto; llauradors que obtenen els melons més bons i més grossos, obrers que no fan malbé cap totxo, cambres que no trenquen mai un plat, etc. Filem molt prim quan miren els altres i no veiem la biga en els nostres ulls.

També es pensa que els ecologistes defenen i s'estimen més els animals que les persones. Res més incert. L'ecologista treballa sobretot per una societat més justa i més solidària, pel respecte a les cultures i a les llengües oprimides, etc. Si són més visibles les activitats de defensa dels animals i les plantes és perquè són els éssers més dèbils i cal protegir-los millor.

Així mateix, es creu que els ecologistes són com els fonamentalistes d'una religió, que tenen uns codis de conducta dels que no s'ha d'eixir. Tot el contrari, l'ecologisme no és una religió ni una ideologia. És una forma de viure que intenta respectar al màxim tots els elements de l'univers. L'ecologisme arreplega gent de totes les creences, ideologies, i partits. No hi ha dogmes que acceptar. Cadascú és lliure, segons la seua consciència de seguir una conducta respectuosa amb el medi ambient, és a dir, cadascú assumeix el seu grau de compromís.

Resumint, ser ecologista és viure respectant el medi ambient. Una altra cosa és el cas d'aquelles persones que es posen l'etiqueta d'ecologista, solament per quedar bé i en la seua vida no ho demostren. A aquests de seguida se'ls veu el llautó. **Pels fets els coneixereu.**

Entrevista amb Sergi Monfort

Sergi Monfort Prats és en l'actualitat el president del grup ecologista de Vilafranca, una associació que enguany compleix deu anys i que ha estat i és també en l'actualitat el màxim exponent del moviment ecologista a la comarca dels Ports. Pensa que el nom de Grup Ecologista de Vilafranca només és un topònim, i que a partir d'ara ha de ser una força integradora per arribar a tots els racons de la comarca. Un GEV que vol transmetre el que per a ells són els acords amb Endesa, Generalitat i Ajuntaments, des d'un punt de vista purament mediambiental.

1.- Des de quan és Sergi Monfort president del Grup Ecologista?

- Bé, la veritat és que el fet de ser president és un càrrec purament administratiu. Dins del funcionament del grup no té cap vigència, així que és el mateix parlar de president, membre o soci del grup. I contestant a la teva pregunta ocupo el càrrec des de fa mig any.

2.- Quin és en l'actualitat l'àmbit d'actuació del GEV?

- Principalment local, potser massa local, tot i que cada vegada ens obrim més a la comarca fent activitats com van ser les passades jornades de primavera, l'educació ambiental i també itineraris per la mateixa.

3.- En aquests anys quina ha estat la relació amb altres col·lectius ecologistes?

- Relacionar-te amb altres associacions ecologistes és molt important ja que et mantens en contacte amb gent que generalment té més experiència que nosaltres en el moviment ecologista. A més, altres grups et poden proporcionar material documental i suport de diferent tipus per a qualsevol tasca que puguem realitzar. En l'actualitat estem en la Federació Ecologista a Castelló i en la Coordinadora d'Organitzacions de Defensa Ambiental (CODA).

4.- Quin és en l'actualitat el grau de consciència ecològica a la comarca?

- La gent sempre ha respost positivament a les iniciatives relacionades amb el medi. Sols cal veure la resposta davant la problemàtica de la Central Tèrmica. A més, la

predisposició en quant als temes que ens afecten ha quedat patent moltes voltes; jo em quedaria amb el projecte d'educació ambiental que va arribar a totes les escoles de la comarca. Però en aquest sentit cal diferenciar entre la predisposició a col·laborar en les diferents acti-

---

No hem explicat suficientment a la gent de la comarca els acords amb Endesa, la Generalitat i els Ajuntaments

---

vitats i la participació activa en una associació de defensa del medi ambient com és el GEV o en qualsevol altre moviment associatiu. La nostra comarca a pesar de la seva reduïda població pot estar satisfeta de tenir un important moviment associatiu.

Des del grup busquem que el màxim nombre possible de gent de la comarca s'integre al GEV, però cal dir que hi ha vegades que és difícil arribar a transmetre aquesta idea. És a dir, si de moment no ha estat possible fer un grup comarcal con s'intentà, el nom de Grup Ecologista de Vilafranca és només un topònim i no un nom que indique la procedència de les persones que el formen que al cap i a la fi treballen per l'objectiu com- de defensar la natura.

5.- La central tèrmica d'Andorra, encara és el vostre principal punt de treball?

- En efecte, és el tema al qual hem dedicat i dediquem la major part dels nostres esforços. Si durant la querrela la feina que ens ocupava eren les concentracions, articles a la premsa i tot el referent al procés judicial, ara el temps ens l'absorbeix la Fundació Ports Maestrat i la Comissió de seguiment. D'una banda, sembla com si la Fundació causés més rebombori, però el que realment ens

interessa a nosaltres és la Comissió de Seguiment, que és on el GEV creu que és realitza la tasca més important. Allí és on es revisa que ENDESA complisca tots els acords referents a la reducció de les emissions de la Central. A més, estem molt interessats en els estudis que s'estant realitzant sobre l'estat de les masses boscoses de la comarca.

6.- D'allò que heu fet en aquests deu anys de funcionament que és el que més us satisfà i el que canviari- eu o us queda per fer?

- Només el fet d'haver complit deu anys i que continuem avant amb la tasca de conscienciació i defensa del patrimoni de la comarca ja és un motiu de satisfacció. El que sí que ens haguera agradat fer millor és transmetre que per a nosaltres suposà una decisió molt difícil, firmar el conveni amb ENDESA, Ajuntaments i Generalitat. Potser no hem estat capaços d'explicar-ho suficientment a la gent de la comarca. Però en aquell moment després de molts debats vam considerar que era el millor per als interessos dels boscos.

7.- A curt i mitjà termini quins plantejaments de treball té el GEV?

- En la Federació Ecologista a Castelló, defensar la Serra d'Irta i en l'àmbit del País Valencià col·laborar en la campanya de defensa del bosc autòcton. Però tornant cap a casa el grup acaba de celebrar els seus deu anys, i ara estem ja endinsats en la campanya tardor-hivern que contempla activitats clàssiques com les insectívores i altres de noves com el marcatge de sendes. I, per suposat, tenim temes de treball com són les pistes forestals, l'extracció d'àrids, la neteja del bosc (silvicultura destructiva) i els advocadors il·legals que fins el moment ningú es determina per a trobar una solució.

Ara per ara el futur passa per donar a conèixer a la gent d'ací i a la de fora la riquesa natural que ens envolta i els perjudicis que algunes activitats li causen. Tal com deia el lema de les passades jornades de primavera, cal que coneguem el nostre entorn; si no el coneixem i el valorem, difícilment prendrem mesures per a protegir-lo.

Problemes mediambientals al món

No és el nostre propòsit analitzar en profunditat els problemes mediambientals que afecten aquest planeta anomenat Terra, però considerem un error no esmentar superficialment el més destacable en un monogràfic que parla sobre ecologia.

On comencem? Per exemple, a tota l'àrea mediterrània on els incendis forestals han devastat els darrers anys i continuen devastant boscos i muntanyes, no cal parlar dels Ports perquè de tots és més que conegut. Ens allunyem una mica més i arribem a l'oceà, els problemes de la pesca són cada dia més grans, la causa no té altre nom que no hi ha peixos, però continuem a veure si els acabem de matar. Qui no recorda dels problemes de fa uns anys amb el Canadà i el Marroc? Però quan es parlava de pesca no es parlava del fons de la qüestió, no hi ha peixos i tots es neguen a pescar menys del que pescaven, pensem que el mar té uns recursos il·limitats. Parlem també d'un món industrialitzat on aquestes indústries emeten diàriament quantitats exorbitants de CO_2 o SO_2 .

Tot això complementat pels cotxes i tota classe de ciclats. Cada dia el forat a la capa d'ozó es va fent més i més gran,

sense que ningú prengue responsabilitats. Qui sap si arribarà un dia que les deixalles faran impossible la vida sobre el planeta i qui sap si podrem suportar la contaminació. Però el més perillós de tot no és el que hem esmentat, que pas-

sa si un dia a algun altre cap tronat li passa pel cap llançar una bomba atòmica, o que es done un accident semblant a Txernòbil, ara sembla que eixe cap tronat estiga abanderat per francesos i xinesos que es mantenen sords a les protestes internacionals. Una simple bomba nuclear pot fer la terra miques en un tres i no res.

Estàvem en el món desenvolupat i ara viatgem fins al menys desenvolupat, la selva de l'Amazones desapareix a pas-

sos gegantins. Fa molt poc temps feien a Castelló una exposició sobre l'Amazònia i es mostrava que de seguir l'actual procés de destrucció, cap a l'any 2150 sols quedarà un desert. Els arbres són tallats per a produir paper, com el que esteu llegint en aquests moments, per a camps de cultiu que s'utilitzaran dos o tres anys i després s'abandonaran. Els japonesos han dit que tornaran a matar balenes, bé, ja ho estan fent. Cada volta es fan més recipients "d'usar i tirar", encara que ara la Ministra de Medi Ambient, Sra. Tocino va anunciar que el PP faria una llei d'envasos retornables. Rius i mars tenen tones i tones de deixalles en el seu fons, i després nosaltres beurem d'eixa aigua. La desertització avança a passos de gegant, però ho seguim fent. A la mar li passa el mateix, moltes indústries químiques llancen tot allò que els sobra. Abocadors incontrolats o les deixalles que deixa molta gent el diumenge quan va a fer la berena al camp. La desaparició d'espècies animals i vegetals, sobre-exploades per l'home, el desequilibri ecològic que suposa la desaparició d'una espècie...

I no cal que ho fem més llarg perquè podríem omplir moltes AU.

D'uns anys a esta part ha pres força en la nostra societat una espècie de preocupació pel medi ambient, una preocupació per una part real i sense cap altre interès que preservar i protegir el medi ambient; i un altra que té com a objectiu treure benefici d'aquesta consciència ecològica.

Estem parlant d'un benefici econòmic i interessat, no d'un benefici per al medi ambient. Hem vist com en un curt espai de temps estem bombardejats per propagandes televisives, de ràdio i premsa de productes, on els promotors afirmen que protegeixen el medi ambient. Jugen amb la paraula ecologia per tal de aconseguir un major nombre de vendes i així enriquir-se més. Només cal posar en el producte paraules com: reciclable, no perjudica l'ozó, sense fosfats. Estem davant una nova tècnica publicitària. Però el pitjor de tot és que nosaltres fem bones les seues paraules comprant aquests productes, sense mirar realment el que estem fent i guiant-nos per un instint que considerem correcte però que al cap i a la fi suposa un engany per a tots.

La moda de l'ecologia

Més llenya al foc, està de moda (redundant en aquesta expressió) o comença a estar-ho promocionar paratges que sempre havien existit però que ara pareix que tinguen un especial interès turístic. D'un altra banda campanyes publicitàries es dediquen a intentar prevenir incendis forestals. Fins ara res a comentar. El "però" de la qüestió vindria en el moment que des de Medi Ambient (sols mig per a alguns) instal·la llocs per a fer foc als llocs més "inflamables" que ens puguem imaginar. És com diem el turisme ecològic, la moda del bon turisme ecològic que ens proposen.

Ara parlem d'allò que tots entenem per moda: pantalons, camises, jerseis, sabates; es clar, ecològiques. Que algú ens responga, és que no es fan amb els mateixos materials i processos de fabricació d'abans (bé comprenem que les tèc-

niques evolucionen amb el pas dels anys). Per que es diuen "nature" si sols uns texans, uns simples texans produeixen infinitat de residus que qui sap on aniran a parar.

La moda ecològica que fa que empreses que abans negaven que contaminaven ara ho hagen admès, pel simple fet d'haver-se llevat una pressió de damunt, donant o fent tot el que se'ls demanava per a pal·liar els danys fets a la natura.

I també cal parlar de les persones que s'autodenominen "ecologistes" que apliquen el terme ecologia segons els seus interessos i preferències, quan ells volen i desitgen. D'acord, cal prosseguir amb el desenvolupament de l'ecologia fins que aconseguisca tindre el pes que mereix dins de la nostra societat, però cal vigilar a tots els que sota la bandera de l'ecologia volen aprofitar-se de nosaltres, consumidors que hauríem de representar el nivell primari de l'ecologia. Encara que nosaltres som els primers que, a voltes, juguem amb el terme ecologia, com si d'un producte de moda es tractés.

Punts de vista

Els hem fet unes preguntes a unes poques persones d'arreu de la comarca per contrastar opinions respecte a l'ecologia. No ho considerem com una enquesta representativa, però sí, com a mínim, és una mostra interessant d'opinions. Les persones entrevistades són: Julian Pechobierto, granger de La Mata; Miguel Gil, mecànic i caçador resident a Vilafranca; Santi, estudiant del Forcall.

1.- Què entens per ecologia?

J.P.: Guardar l'entorn i el medi ambient.

M.G.: Lo natural, lo del camp i una vida sense influir en el medi ambient. El que perjudica l'ecologia és el progrés en el nivell de vida: màquines, cotxes, etc. Animalets?, és que no hi poden haver-ne. El camp està abandonat i el poc que se treballa encara és pitjor per a ells perquè es tiren sulfats, molt adobs, etc.

S.: És la ciència biològica que estudia la relació dels organismes amb el medi on viuen.

2.- Quina opinió tens dels ecologistes?

J.P.: Als ecologistes els veig molt diversos. Veig que hi ha gent molt sana però hi han uns altres que són uns fantasmes. Claríssimament, que no saben de que van de res.

M.G.: Tinc una opinió bastant roïna. Perquè molt de parlar i els que han de fer alguna cosa pels animalets són els caçadors: sembrar, posar aigua, etc. Els ecologistes l'únic que fan és prohibir, que és el més fàcil i més senzill. Prohibir, prohibir i prohibir. L'ecologia es queda molt en paper, en projectes i en

bones intencions. Però al camp, on es necessiten les accions no arriba ni una perra ni res.

S.: Són persones que pretenen defensar la natura de les agressions humanes. En general, es mouen més per interessos polítics i econòmics que altra cosa.

3.- Quins són per a tu els principals problemes ecològics de la comarca?

J.P.: El principal que no hi hagen abocadors a nivell de municipis mancomunats. I després el problema dels purins, que ens diuen que no existeixen depuradores i que la manera més ecològica és el camp, però cal repartir-los equitativament.

M.G.: Els problemes són molt complexos. El principal problema és la nostra manera de viure. Per exemple: no és cap mal anar una persona a collir rovellons. Ara, després que passen els rovelloners vas per eixos boscs i te done vomit de brossa que hi ha. Abans per bus-

car rovellons s'havia d'anar a peu, ara, en dues hores et presentes des de Tarragona o d'on vingue bé.

S.: Inversió econòmica quasi exclusivament a la ramaderia, contaminació de l'aigua pels purins, contaminació industrial.

4.- Quins són els principals problemes ecològics del món?

J.P.: Per a mi el principal problema és la despoblació del món rural. I, segons diuen, perquè jo no ho sé, els residus nuclears i químics.

M.G.: Molts. La deforestació de la Selva Amazònica, etc. Però tots aquest problemes són pels diners. L'avarícia dels diners és el que més perjudica el nostre planeta.

S.: Els que deriven del poder econòmic: guerres, proves nuclears, mal repartiment de la riquesa, manipulacions genètiques i de control de natalitat.

El despoblament del món rural

Aprofiteu les ofertes

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

Servei Oficial

Vehicles nous i usats

Servei Oficial

SUZUKI

Vehicles tot terreny

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

NOTÍCIES COMARCA NOTÍCIES

De la comarca...

Els Ponts dels Ports

Arran de la caiguda del Pont del Molí de la Font en el terme de Morella les mirades de tots els veïns de Vilafranca es van dirigir cap al pont gòtic de la Pobla de Bellestar. Una preocupació que ha arribat també als responsables municipals i els tècnics de la Conselleria de Cultura, que podrien estar preparant un pla per a la recuperació integral del pont. L'any passat es va invertir més d'un milió de pessetes en reforçar la base d'un costat i també es va corregir el curs de la Rambla de les Truites, que abans impactava directament a la base del pont. Artur Zaragoza, tècnic de la Conselleria, afirmava que, gràcies a les obres de reforç, s'ha pogut salvar d'un final tan tràgic com el del Molí de la Font.

FPM

La Fundació Ports Maestrat ha realitzar una valoració dels diferents projectes que en el seu dia aprovà concedir a la Fundació Mediambiental a la cooperativa Grèvol i els fons que es destinen al programa Life de la Unió Europea. Aquest examen és producte de les condicions que anaven associades a la concessió dels fons que marquen que cada anualitat s'examinarà el seu funcionament. Els inconvenients més grossos es van trobar als projectes presentats per la Fundació Mediambiental i la Cooperativa Grèvol. Es va detectar un excés de nombre de càrrecs i uns sous sobre-dimensionats. En referència a aquest tema el tesorero de la Fundació, Roger Tena apuntava que "els diners de la Fundació cal que es destinen a un treball més

Fonda de Sant Antoni. Vilafranca.

Ll. Puig

Si hi ha una cosa per la qual és coneguda la nostra comarca és per les santantonades que recorren durant els mesos de gener i febrer, poble per poble, de sud a nord i d'est a oest, tot el territori de la comarca dels Ports. A tots els pobles es tornen a traure els elements festius mantinguts o recuperats, com un signe d'identitat o, fins i tot, amb una certa pressa de retrobament amb elements i vivències que no fa massa es van deixar prou de banda, amb excepcions evidents.

Els jubilats de Portell s'han encarregat de fer la festa pet tal que no es pergue.

Olocou i Vallibona van ser els més matiners en fer la celebració.

Cintorres. Han endarrerit la celebració, emulant la Todolella.

A la Mata, la festa destaca per la gastronomia a l'entorn de la foguera.

El Forcall continua sent el primer en ressò exterior i en planes a la premsa.

directe que el puguem apreciar tots els ciutadans dels municipis". Segons paraules del propi Tena a partir d'ara es realitzarà un control més estricte sobre les actuacions que duguen endavant la Fundació Mediambiental i Grèvol.

Carretera de la Balma

El diputat socialista Avel·lí Roca denunciava que en els pressupostos de la Generalitat de 1997 no figure cap partida de reforma de la carretera Morella-Sori-

El Forcall

La Conselleria d'Obres Públiques està incomplint el conveni de remodelació de la Plaça Major del Forcall, segons afirmava l'alcalde, el socialista Manuel Monfort. Fa dos anys i mig l'Ajuntament va signar un conveni amb la Generalitat per a l'organització integral de la plaça, que contemplava la rehabilitació de l'espai i d'alguns edificis com l'ajuntament i el palau dels Osset. Les edificacions ja van ser arreglades per la Conselleria de Cultura i per l'Agència Valenciana de Turisme. Ara falta que la Conselleria d'Obres Públiques dugue a terme la remodelació de l'espai. Segons l'alcalde, l'obra ja està aprovada i adjudicada des de fa més d'un any en la seva primera fase. El pressupost és de trenta-cinc milions de pessetes.

ta-límit de província. En la sessió de les Corts a Morella la totalitat dels grups va aprovar l'execució de la nova carretera. Roca qualificava el fet com "un clar incompliment de les resolucions de les Corts en la sessió de la capital dels Ports", on es va acordar que la Conselleria d'Obres Públiques farie un estudi per a la reforma del traçat. Roca afegí que el govern d'Eduardo Zaplana es pren a broma les resolucions de les institucions i es preguntava irònicament quin valor tenen les resolucions de les Corts.

Notícies de Vilafranca

Cultura

□ L'Aula de Metalls i el quartet de clarinets de la Unió Musical Vilafranquina van oferir el concert de Reis. Enguany, en un ambient nevà, es va fer a la sala d'actes de la Casa Social de la població, més acollidora que l'edifici polivalent, les obres van ser interpretades a quartet, mirant de fer intervenir diferents instruments per donar varietat i color a l'audició.

Solidaritat

□ Vilafranca s'ha adherit al Fons Valencià de la Solidaritat com a membre associat. A partir d'ara el consistori de la població farà una aportació anual a través d'Organitzacions no Governamentals per a l'ajuda als més necessitats. Al mateix temps l'Ajuntament ha mostrat la voluntat d'arribar a aportar el 0'7 del seu pressupost a les ONG. Una volta més molts propòsits i pocs fets, ja que als pressupostos de 1997 no figure cap partida específica en aquest sentit. Al que sí que s'ha compromès l'equip municipal és a dotar amb una partida pressupostària el Fons Valencià de Solidaritat.

□ La Comissió Comarcal pel 0'7 va organitzar les VI Jornades sobre el tercer món amb el títol **Guatemala, entre el dolor i l'esperança** per a conscienciar la gent dels nou milions de persones que viuen en els llindars de la misèria i la pobresa. Es van fer activitats durant tot el cap de setmana. Més de cent cinquanta xiquets participaren en un taller d'artesanía guatemalenc. Per la vesprada, al Video Club es va fer la projecció del vídeo que dona títol a les jornades. Es va comptar amb la presència de Carles Sangüesa i Amparo Quesada, dues persones que van estar al país l'any 95; també hi participà gent vinguda de Sant Mateu que es va sentir atreta per les jornades i que van aportar l'experiència de la seua estada a Guatemala aquest estiu. Es va projectar la pel·lícula *La hija del puma* i, posteriorment, es va fer un debat. Durant tot el cap de setmana, al Saló d'Actes de la Caixa Rural, ha estat oberta una exposició de fotografia i artesanía.

Meteorologia

□ Les precipitacions de l'any 1996 han estat per davall de la mitjana, que els darrers 31 anys ha estat de 681 litres/m². L'any 1996 només es van replegar 605 l segons les dades del resum anual de l'estació meteorològica de la població, realitzat per Ignasi Llopis. El mes que va ploure més va ser gener, amb una quantitat recollida de 132 l/m², mentre que març va ser el més sec amb 5 l/m². El dia més plujós va ser el nou de gener que van caure 32.8 l/m².

□ L'any que va finalitzar no va ser excessivament fred, encara que es va arribar a sis graus sota zero els dies 16 i 22 de febrer. La temperatura màxima es va assolir el dia 24 de juliol amb 34,5°. L'oscil·lació extrema de la temperatura va ser de 40,5°. Durant els mesos de gener, febrer, març, abril, novembre i desembre la temperatura mínima va estar per sota el nivell de zero. Tot i això, durant el 96 les temperatures mínimes no van ser excessivament gelades, quan en casos extrems s'ha arribat a temperatures de fins a 14° negatius.

Serveis

□ L'Ajuntament ha acceptat la sol·licitud de la Cuba de portar els residus per al seu tractament a l'abocador mancomunat de Vilafranca, que serà inaugurat en acabar els accessos. Aquest tractament inclouria quasi amb tota seguretat l'abocament dels residus sòlids. Tot i la disposició favorable de l'Ajuntament de, cal que la Diputació ratifique la resolució. L'abocador abastarà, en un futur, els residus sòlids de Vilafranca, Ares, Castellfort, Benassal, Vilar de Canes, Culla i, possiblement, la Cuba.

□ L'Ajuntament ha decidit sol·licitar la inclusió del municipi en el Pla d'Actuacions per a la millora del treball Rural, (PAMER VI), promogut per la Conselleria de Treball i Afers Socials. En una sessió plenària celebrada recentment, el consistori va aprovar l'establiment d'una brigada per a la neteja dels paratges del Bovalar en el terme de la població, que ja han estat netejats en recents campanyes, també gràcies a les inversions dels altres PAMER.

□ La Conselleria de Cultura i Educació ha concedit una subvenció d'un milió vuit-cents mil pessetes a la Guarderia Municipal. Aquesta subvenció és, segons el PP, superior a la que es rebie altres anys per part dels governs socialistes. Al mateix temps, la formació conservadora ha acusat alguns socialistes de la localitat de llançar crítiques per no haver concedit la subvenció en el seu dia. El fet és que l'AP de la guarderia i el PSPV, ara governant, denunciaren que els pressupostos de la Generalitat per a 1996 no reflectien cap partida específica per a la guarderia. Tot i això els populars prometen que la subvenció existeix i que eixirí en altres assignacions pressupostàries. Ja s'havien arribat a plantejar, de no arribar la subvenció, la pujada d'un cent per cent de les quotes que paguen els pares.

□ A partir d'ara, qualsevol ciutadà que necessite els serveis de l'ambulància de la Creu Roja de Vilafranca haurà d'abonar una quantitat que pot rondar les deu mil pessetes. Posteriorment, hauran de presentar una factura al Servasa, que decidirà si l'abona o no. Aquesta novetat és deguda al fet que l'Assemblea Local de Creu Roja no pot assumir les despeses dels trasllats que fan les tres ambulàncies de què disposen, que donen servei, a més, a altres poblacions com Benassal, Culla, Vilar de Canes, Torre d'en Besora, Castellfort i Ares. La Creu Roja deu als conductors els pagaments dels anys 1995 i 1996. Davant la negativa del Servei Valencià de Salut de fer efectius els imports dels trasllats fets els anys 1995 i 1996 per les ambulàncies, l'Ajuntament destinarà una partida de

AU!

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

CONEIX-TE! SUBSCRIU-TE!

PODRÀS LLEGIR A MÉS DE LA REVISTA LES
COL·LECCIONS D' AU! EDICIONS DELS PORTS.
Apartat de Correus 18 - 12300 Morella.

● **LIBRES:**

- 1.- Grup d'Estudis dels Ports (1990): Guia bibliogràfica de la comarca dels Ports.
- 2.- Domi Pastor (1991): Retalls de vida.

● **QUADERNS:**

- 1, 2, 3 - Concurs Literari Vint-i-cinc d'abril, 1989, 1990, 1991.

● **DOSSIERS:**

- 1.- La independència

● **TRAÇ:**

- 1.- 1691, 1991. Independència

Ompli:

NOM .....

DOMICILI .....

POBLACIÓ (i Codi Postal) .....

Se subscriu a la revista comarcal dels Ports AU! pel període d'un any (quatre números, més un quadern i quasi totes les publicacions que es fan a les altres col·leccions), porrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de ~~1200 pessetes~~ 1200 €
Els demano que paguen amb càrrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC .....

Nº DE LLIBRETA O COMPTE .....

CARRER .....

POBLACIÓ .....

..... d ..... de 19 .....

Firma,

Aquesta subscripció et done dret (sense haver d'abonar res més) a ser soci de l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports, i a poder participar d'aquesta manera en l'organització de les activitats i en l'elecció dels càrrecs de la Junta Directiva. I especialment donar suport a la línia que estem seguint.

Fes un cercle a l'opció que tries:

- Vull ser membre de l'Associació.
- No vull ser membre de l'Associació.

540.000 per a fer front a aquests deutes -quantitat que es complementà amb el que pugue aportar l'Assemblea Local. El consistori també ha aprovat una quantitat de 250.000 en els pressuposts de 1997 per a les despeses que puguen derivar de les ambulàncies. La resta d'Ajuntaments haurà de procedir de manera semblant per pagar les despeses dels trasllats dels seus veïns.

□ L'alcalde, Roger Tena ha afirmat que la Conselleria de Sanitat ens considere als ciutadans dels Ports de tercera o quarta categoria, perquè els consistoris d'aquestes poblacions han d'assumir despeses sanitàries que corresponen a la Conselleria. D'altra banda, Tena ha denunciat que la discriminació és més gran en el camp de l'assistència especialitzada dient que "no demanem que tots els dies hi hage especialistes de totes les branques al centre de Salut de Vilafranca, però sí que considerem oportú que una volta cada quinze dies o una vegada al mes es desplacen a la població". A més, l'Ajuntament pague tots els rebuts d'aigua, llum i manteniment del Centre Sanitari. També acusà la Conselleria de no preocupar-se de les persones que "han de desplaçar-se a Castelló a les visites especialitzades i han que perdre jornades de treball, part del sou i gastar dies de permís i, en la majoria d'ocasions, diners de la seua butxaca.

Festes

□ El mes de juliol es recuperarà la Fira de la Magdaleneta. La comissió ja n'ha organitzat el concurs de cartells. Un jurat de membres de la comissió, públic i experts triarà la millor obra per anunciar la festa. Les bases que s'han fet públiques diuen que la tècnica d'elaboració del cartell pot ser lliure i es pot realitzar en dibuix, aquarel·la, fotografia o qualsevol altra tècnica artística. El tema es lliure, però han de figurar obligatòriament l'escut de la població i el rètol "Fira de la Magdaleneta 1997. Vilafranca 18-19-20 de juliol".

□ Set-centes persones es van aplegar enguany a la festa de la matança, un nombre menor que en altres anys, i és que a la gent li fa temor pagar mil pessetes per

gaudir d'una magnífica jornada de festa. Molts, si no hagueren fet pagar, potser hi hagueren participat. Pel matí hi va haver aiguardent, moscatell, pastes, cacaus i figues. Després, va començar el sacrifici dels animals tal com mana la tradició. Posteriorment, el mondongo va ocupar tot el matí. Enguany a la festa es va afegir un nou atractiu: un homenatge al campió de pilota "El Genovés" que va jugar una partida de llargues juntament amb Gra, Fredi, Sarasol I, Sarasol II i Puchol. El dinar, com no!, va consistir en productes del porc. Després de dinar, al voltant de la taula, l'aiguardent i les partides de cartes van ser els protagonistes fins que va arribar el bureo amb guitarres i llauts. El bureo va donar pas al sopar de mondongo, bolos i botifarres i, després de sopar, el bureo va ocupar la resta de la nit fins a altes hores.

U. Puig

Notícies de Morella

Cultura

□ La sala del Justícia de l'Ajuntament es va convertir en lloc d'audicions i concerts. Es tracta d'un local cèntric, amb bones condicions acústiques, ben climatitzat i, a més, molt agradable i entretingut a la vista. No es pot demanar més. El Nadal passat s'hi van fer dos concerts. Un, el dia 26, a càrrec de la Ronda, que va interpretar un programa de cançons populars de Nadal; i un altre, el dia 28, a càrrec del grup de Càmera de la Banda, que va interpretar diverses obres a quartet.

□ Dins dels actes de commemoració del dia de Sant Julià, l'Ajuntament va organitzar una conferència a càrrec de Julià Pastor i Aguilar sobre l'escut de la ciutat. Un repàs seriós i minuciós sobre

tots els escuts que hi ha en el poble (carrers, església, castell, cases...) realitzat des del Centre d'Estudis va dur el conferenciant a indicar com haurie de ser ara l'escut de la ciutat. "Ha de ser de forma aragonesa, quadrilong i redó de baix. El camper d'or amb quatre pals de gules (el fons daurat i els pals rojos), el castell -del qual cal encara precisar el metall, el maçonat (forma de les pedres) i l'aclarit (finestres portes i elements), timbrat de corona reial aragonesa, oberta, de vuit florons i vuit perles i sense cap inscripció".

Festes

□ Ni el fred ni la neu van impedir que els reis d'orient arribaren puntualment a la cita amb els xiquets i xiquetes de Mo-

rella. Mentre caïe la neu, alguns patges i xambelans acompanyaven la comitiva reial fins a l'ajuntament i, després, a l'església. D'altres, amb silenci, repartien pels balcons i terrats les il·lusions i somnis esperats per tots.

□ Van tornar a eixir els dimonis i també Sant Antoni per a combatre'ls; i el foc, que esta vegada tan sols ere simbòlic, cremava la comarca de nord a sud i d'est a oest purificant la gent, les terres i els animals. Albades i aiguardent, dolços i dolçainers, maïos i tronques, cavalleries i llaurades, misses i benediccions, barraques i vides... Tota la festa, potser la festa per excel·lència de la Comarca, va tornar a recordar-nos, durant unes nits, la lluita entre el bé i el mal i ens va portar segles enrere, quan els rituals màgics acollien el poble a la vora del foc.

□ Com ja va ser costum tots els personatges de Carnestoltes es van donar cita a Morella per a representar la farsa. Dels més menuts fins als més grans van omplir de gom a gom els principals carrers del poble: Per qualsevol racó eixien monstres, musclos, soldats, romans i Cleopatra, naus espacials, dames i cavallers, animalots i polítics, bruixes i Blancaneus... Ja ben entrada la nit, els llops ballaven amb les caputxetes i els guàrdiacivils amb els lladres.

Servicis

□ Encara s'estan traient conclusions sobre les nevades que van afectar la comarca dels Ports i la província de Castelló les primeres setmanes de l'any. Tot i que la valoració del servei als Ports es considera positiva, l'Ajuntament de Morella ha presentat sis propostes per a millorar el servei de les màquines de llevar neu: les va presentar en una reunió que van mantenir representants de la Guàrdia Civil, del Ministeri de Foment, de la Conselleria d'Obres Públiques, representants del Govern Civil i representants dels Ajuntaments de Morella i Vilafranca. Segons les valoracions fetes, en

general en les darreres nevades el servei va funcionar correctament, tot i que a la carretera Vilafranca-Ares-Morella i als camins rurals les llevaneus no van actuar amb l'eficàcia desitjada. Les propostes se centren en demanar tres llevaneus més, que les màquines que estan a Sant Mateu (tot l'any cobert per la neu...) es traslladen a Morella, que la informació sobre els ports sigui fiable i s'ajuste a la realitat, que els camins rurals es puguin incloure en el pla de nevades i que les brigades forestals amb els seus vehicles i efectius participen també en el servei.

□ Morella va estar representada pel Patronat de Turisme a la Fira Internacional de Turisme a Madrid (FITUR) a l'estand Castelló-interior. L'oferta dels paisatges, del patrimoni cultural, arquitectònic i gastronòmic anava dirigida als milers de turistes que acudeixen a les platges del Mediterrani. Com ja és costum en estos casos, l'Ajuntament va oferir una recepció als morellans i morellanes que viuen a la capital, ja que són els veritables ambaixadors de la nostra ciutat arreu on es troben.

Solidaritat

□ A pesar del gel i el fred, la gent va omplir la sala del Justícia de l'Ajuntament per a col·laborar, un any més, a la Campanya contra la Fam que va organitzar Mans Unides. Aquesta vegada la Ronda, el Grup Coral -interpretant nades- i el Grup Instrumental Mestre Candel van ser els encarregats d'amenitzar musicalment l'acte.

Agraïment

□ Molta gent va voler mostrar la seua gratitud i reconeixement acudint a l'homenatge que des de l'Ajuntament se li va fer a Ricardo Tosca. Al parlament, l'Alcalde va ressaltar la dedicació que sempre ha tingut a la professió i a la gent del poble. Ricardo va donar les gràcies a tot el poble per l'acte i va agrair igualment la col·laboració que sempre ha trobat en la seua tasca.

Patrimoni

□ Després de tants segles aguantant i resistint les tempestes i les crescudes del Bergantes, a conseqüència de les darreres precipitacions i de l'abandó que patie des de feia anys, el pont gòtic (S. XIV) del Molí de la Font es va enfonsar. Segons el cronista Serafi Gamundi ere, junt amb el Pont de la Todolella i el del Barranc de les Truites, un dels màxims representants d'arquitectura gòtica civil.

Neu

□ La neu va ser, en gran part, la protagonista del temps de Nadal, carreteres tallades, pobles aïllats, ventisquers de 2 i 3 metres, masos que per uns dies van haver de fer d'hotels... Les màquines desnevadores i els voluntaris van haver de treballar dia i nit per tal de retornar, dins del possible, a la normalitat. L'observatori de Morella va replegar 94,2 l.

Ll. Puig

JOVENIVOL
moda

BLASCO DE ALAGON, 41
Tel 160710 MORELLA

TEJIDOS Viñals

Segura Barreda, 1
San Nicolás, 22 - Tel. 16 00 63 - MORELLA (Castellón)

ecologia

□ L'Ajuntament de Vilafranca vol potenciar el medi ambient a la localitat. Ara es planteja la possibilitat de construir un jardí botànic al costat de les Fonts del Llosar. Per a conèixer el funcionament d'una instal·lació d'este estil, l'alcaldé, Roger Tena, va visitar-ne una al delta de l'Ebre i va fer també una visita al Museu del Montsià. Segons comentava Tena "aquell és un entorn que aprofiteja l'ambient marí i l'arròs, nosaltres hem d'aprofitar les característiques del nostre entorn com pot ser la ramaderia, els cultius del blat i les patates i totes les plantes autòctones que tenim". El jardí botànic es farà amb fons del programa LIFE i el durà a terme la Fundació Mediambiental. S'hi podran veure totes les espècies autòctones de la zona: arbres, arbusts i plantes herbàcies.

□ La Fundació Mediambiental dins del seu programa Els Ports-Maestrat. Patrimoni de Futur ha realitzat una diagnosi del sector turístic a les poblacions de l'àmbit d'actuació de la FPM, patrocinadora del projecte. Aquest estudi es va presentar a Sant Mateu, a Morella i a Culla. El treball, realitzat pels responsables de la Fundació Mediambiental,

ha consistit en la realització d'unes entrevistes, durant el mes de juliol de 1996, als responsables de les instal·lacions i allotjaments turístics de la comarca. La presentació de l'estudi en tres poblacions diferents respon, segons els responsables de la Fundació, a l'interès que té aquest organisme dinamitzador de la comarca de "facilitar l'assistència del públic en general, dels gerents d'allotjaments i empreses turístiques i dels agents de desenvolupament local".

□ El diputat socialista a les Corts, Avel·lí Roca, va afirmar que la Generalitat no ha consignat els 400 milions per a la FPM en els pressupostos de 1997. Segons Roca, a aquests milions cal sumar els quatre-cents que l'organisme autonòmic no va invertir en l'exercici pressupostari de 1996. El diputat considerava d'extrema gravetat l'incompliment de l'acord entre els Ajuntaments, Endesa i els col·lectius ecologistes. Pense que es tracte d'una falta de responsabilitat per part de la Generalitat.

□ La Consellera d'Agricultura i Medi Ambient, Maria Angels Ramon Llin ha afirmat que el conveni que van signar Endesa, la Generalitat, els Ajuntaments i els col·lectius ecologistes va ser una forma de comprar el silenci i una "manera de tancar la boca durant uns anys". Els acusa dient que la signatura d'aquest acord, que va posar fi a la querrela contra Endesa per delictes ecològics va suposar que unes institucions abandonaren

la via judicial a canvi de diners quan s'estava modificant un codi penal que ara reconeix el delictes ecològic. Aquestes declaracions, que Ramon Llin va fer a les Corts a requeriment de Colomer i Roca, les va ratificar en la celebració del Dia de l'Arbre a Adzeneta i en altres aparicions públiques darrerament. D'altra banda, la Consellera s'ha negat a complaure les peticions dels alcaldes i dels ecologistes de convocar la Comissió de Seguiment que ha de controlar el compliment dels acords de juliol de 1994.

□ Els Ajuntaments de la comarca dels Ports i els col·lectius ecologistes han enviat diverses cartes a la Conselleria d'Agricultura i Medi Ambient perquè convoque la Comissió de Seguiment dels acords entre Endesa, la Generalitat, els Ajuntaments i els Ecologistes. La Generalitat és qui té l'obligació de convocar-la i de controlar els terminis, les obres de remodelació de la tèrmica i la reducció dels contaminants. La comissió fa més d'un any que no es reuneix. Haurie d'analitzar també les dades de les estacions mesuradores de contaminació de Coratxar, Morella i Vilafranca.

□ La neteja de matolls, l'eliminació de la processonària, juntament amb la poda dels arbres ha estat alguna de les actuacions que el programa LIFE ha dut a terme per recuperar la zona de l'Alamera de Morella, que després de llargues obres es trobava molt abandonada i deteriorada.

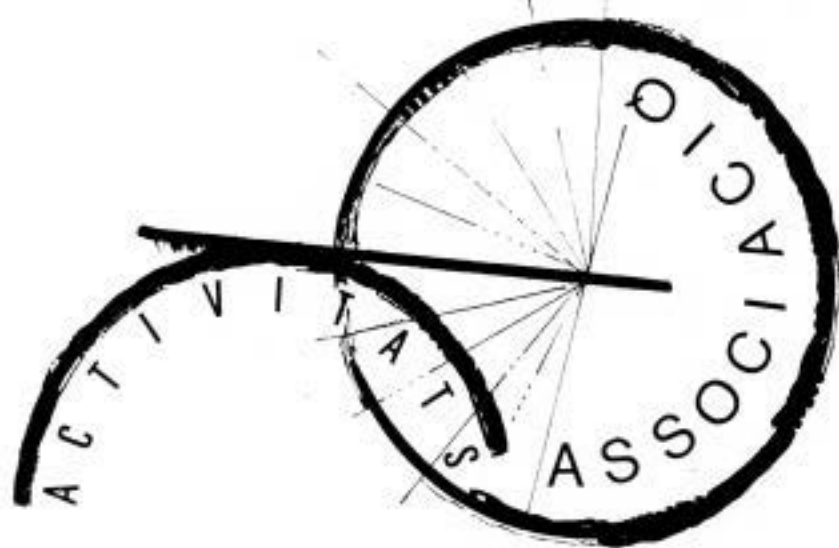

CAIXA RURAL CREDICOOP

CAIXA RURAL CREDICOOP, S. COOP. DE CRÈDIT

GRUP CREDICOOP

Estudi General de Morella

Per primera vegada una entitat cultural, el Centre d'Estudis dels Ports ha organitzat quatre cursos que cobreixen tot el mes de juliol. Hem adoptat aquest nom recordant les denominacions "Estudi general de Lleida" i "Estudi General Lul-lià" que s'adiuen amb el marc històric on tindran lloc. Per una altra banda, el terme **estudi** relaciona aquests cursos amb l'entitat que els organitza i **general** abraça tots els àmbits del saber humà. El terme **Morella** és sobretot un reclam per a la gent de fora per a aglutinar en l'interior cursos universitaris (que és on el clima demana que se'n facen), però en el futur s'organitzaran també cursos en altres poblacions. L'abast del centre sempre ha estat, és i serà comarcal. I fins i tot supracomarcal i supercomunitari. Bona mostra d'això és la col·laboració amb la Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre en l'organització del Seminari sobre l'Enveja, en el marc del qual, enguany s'inscriu per primera vegada. Els cursos que ara presentem corresponen a l'edició d'estiu i els seguiran, com a mínim, els d'hivern.

Estiu 1997

7-11 de juliol

IMITAR EL CINE EN VÍDEO DOMÈSTIC. Els mecanismes del cine aplicats a l'audiovisual

Impartit per **C. Fo Unt** i per **Mauro Gallego Mallén** (30 hores)

14-18 de juliol

INTRODUCCIÓ A LA XARXA DE XARXES: INTERNET

Impartit per **Roque Meseguer** (30 hores)

1-5 de juliol

A JOURNEY THROUGH EUROPE. Curs d'anglès de nivell alt (COU o semblant)

Impartit per **Miquel Àngel Castillo** (30 hores)

21-25 de juliol

V SEMINARI DE SOCIOLOGIA DE MORELLA. L'ENVEJA

Impartit per **Lluís V. Aracil** (30 hores)

Organitzats pel CENTRE D'ESTUDIS DELS PORTS

Amb el suport de l'Ajuntament de Morella i del Programa Leader II.

Imitar el cinema amb vídeo domèstic

7-11 juliol

Aquest curs vol oferir unes eines pràctiques i precises per traure bon profit de les nostres càmeres de vídeo. Els petits trucs del muntatge, el so i altres recursos seran mostrats en profunditat per tal que tot amateur pugui arribar a fer el seu (primer!) curtmetratge. De fet, durant les 30 hores, cada grup de quatre persones del curs muntarà una breu narració fílmica amb l'ajuda dels professionals de *Producciones La Hormiga*. Atravieu-vos! Els resultats us sorprendran.

Continguts

Primera fase

- Presentació. Objectius & Preparació (9 hores).

Segona fase

- Enregistrament, Muntatge. Postsonorització (17 hores).

Tercera fase

- Revisió del procediment. Aplicacions (4 hores).

El curs de 30 hores es desenvoluparà en 6 sessions de 5 dies, de dilluns a dissabte. L'horari serà de 16-21 hores (excepte dissabte, que serà de 9-14 hores).

Assistents: mínim 10, màxim 20.

Professors: **C. Fo Unt & Mauro Gallego Mallén**, llicenciats, (*Producciones la Hormiga*)

* Curs "Imitar el cine en vídeo domèstic" impartit en la Universidad Laboral de Gijón, dins del projecte Mercuri al CEP de Gijón. Febrer 1997.

* Disseny de publicitat/vídeos promocionals dels espectacles *Cantaclown* de Marta Carbayo i *Hugostein, Estranys en la nit* i *La creu i la lluna* del grup de teatre *Visitants*.

* Realització en VHS del migmetratge "El tiempo de los asesinos" i dels curtmetratges "Orígenes del matrimonio" i "La Buhardilla". Projecció d'aquest darrer a l'IVAM dins el projecte *Inèrcia*.

Introducció a Internet

14-18 Juliol

Bloc A: Introducció a Internet

1. El PC: de la xarxa local a Internet. Intranet vs. Internet.
2. Diferents tipus de connexió.
3. Els serveis i aplicacions internet bàsiques: correu, llistes, news.
4. Ús d'aplicacions client.
5. Tecnologia Web.

Bloc B

1. Aplicacions Internet avançades: videoconferències. Software de treball cooperatiu, ...
2. Instal·lació i administració bàsica d'un servidor de web i d'un servidor de conferències.
3. Aplicacions socials d'Internet
4. Dinamització d'un espai telemàtic.

Bloc C: Xarxes comunitàries: les xarxes telemàtiques com a vehicle de desenvolupament de les zones rurals, comarques deprimides i zones desindustrialitzades.

1. La societat de la informació i les zones rurals. Suburbanització i demanda de qualitat de vida. El nou medi rural: del turisme rural al teletreball.
2. L'Unió Europea i les experiències en aplicacions telemàtiques en àrees urbanes i rurals.
3. Xarxes comunitàries. Que són, com funcionen? El cas escandinau.
4. Teletreball, teleformació i xarxes comunitàries.
5. Primeres experiències a Catalunya.

Bloc D. Projecte de curs

1. Creació i dinamització d'un espai telemàtic específic per a una àrea concreta (Lluçanès, Cardener, Els Ports...) o d'un servei telemàtic d'interès general (suport al turisme rural, servei d'informació, etc.).

Un viatge a través d'Europa

1-5 juliol

Des de Morella, aquest curs intenta trencar la tradició de "English courses abroad". Oferim una altra forma de **visitar** una illa britànica i d'arribar a bon **port**. Els assistents discutiran i aprendran, en anglès, sobre diversos aspectes d'Irlanda, un país tan vell com Europa, amb un fort component celta. No es tractarà únicament d'escoltar i parlar: els participants llegiran textos sobre el tema i també escriuran al llarg dels cinc dies del curs.

Continguts

1a sessió: *Presentation: Chat & Share*. Dimarts 16-21 h. (15/7)

2a sessió: *Migrations. Home quest*. Dimecres matí (16/7)

3a sessió: *State of the British nations*. Dijous matí (17/7)

4a sessió: *Culture & literature (Famous Seamus)*. Divendres matí (18/7)

5a sessió *Past & prejudice: Mythology*. Dissabte matí (19/7)

El curs de 30 hores es complementa amb tres sessions al vespre, durant les quals hi haurà sessions de cinefòrum i es debatran els temes preparats. Es requereix un nivell d'anglès similar a un 5è d'EOI. S'oferirà un dossier amb els texts de lectura (per als professors interessats, el dossier es complementa amb una guia didàctica de les unitats).

Assistents: mínim 10, màxim 20.

Professor: **MIQUEL À. CASTILLO**, de l'EOI de Castelló. Autor de *Learning to read/willing to write. A journey through Europe's soul* (1996). Màster de Didàctica de llengües estrangeres per la Universitat de València (1994-96). Lector a Nottingham i Cracòvia.

V Seminari de Morella "l'Enveja"

21-25 juliol

L'enveja és segurament un dels temes humans més universals i immemorials. Podem sospitar que també n'és un dels més importants -no pas "en si", sinó per les seves connexions i imbricacions. Almenys, és clar que té a veure tant amb les relacions entre persones (i grups) com amb allò que anomenem ineptament "identitat". L'enveja és el membre més notori d'una "horrible família", que és la mateixa de l'odi. Es tracta del costat sinistre de la condició humana.

Distribució temàtica

1.- "L'horrible família de l'enveja".

2.- El concepte d'enveja. L'enveja en relació i contrast amb el desig i la gelosia.

3.- Rivalitat & gelosia. Sospita & obsessió. Formes de "defensa" & "venjança".

4.- Vergonya, dissimulació & projecció. Greuge, plany & victimisme.

5.- Despit & mala voluntat. Ira & odi; violència & crueltat; indignació & rancúnia. El ressentiment.

6.- Sospita & projecció. Mal d'ull. L'enveja dels morts (làbies, vampirs & c.). L'enveja dels déus. Discòrdia & diable. Enemics públics & víctimes expiatòries.

7.- L'enveja & el ressentiment col·lectius en la història. La cratolatria.

8.- Enveja i distància. La qüestió de la (des-)igualtat. Competició & degradació (admiració & enveja; emulació & eliminació, imitació & plagi).

9.- L'enveja com a infelicitat i infern. Els altres & un mateix (self).

Sessions: Dilluns (19-22h), dimarts, dimecres, dijous i divendres (10-13h) i (17-19h), dissabte (10-13h).

Films: *The dark mirror*, *Zelig*, *Amadeus* i *Él*.

Nadales amb melodia i sentiment

El segon dia de Nadal, la Ronda de Morella, dirigida per Julià Pastor Aguilar, va oferir un concert de Nadales a la sala del Justícia de l'Ajuntament, resultat dels darrers mesos de treball del grup. Durant la primera part del concert, es van presentar nadales conegudes americanes com "Jingle bells" i Allà en un pessebre, alemanyes, com Cant de la nit de Nadal i Santa nit i catalanes com el Petit vailet i el Noi de la mare. Durant la segona part del concert, es van interpretar les tradicionals nadales morellanes: "La estrella nos guiarà" de Garcia Folch, "Adorémosle" de Jesús Palos, "Venid pastorcitos" de Ismael Roca, "Pastores venid" de J. Fabregat i "Bienvenido a nuestro valle".

El públic, de manera improvisada va crear un cor amb la Ronda. Es van cantar les nadales de sempre, per una vegada, amb harmonia. Les mirades dels xiquets i dels grans que omplien la sala es van il·luminar pel sentiment d'aquestes composicions senzilles i càlides més apropiades per a un ambient de recolliment que per a la disbauxa i l'ambient esbojarrat de samba en què s'han convertit els "villancicos" de la missa del gall, encara que aquest any han estat un poc més ordenats que els darrers anys.

Aquest concert de nadales no sols ha estat un moment d'emoció sinó també l'ocasió per a escoltar i apreciar l'evolu-

ció musical de la Ronda i la maduresa alcançada en només cinc anys d'existència.

L'exemple d'un grup de morellans de totes les edats, de totes les condicions socials, units sols per l'afició a la música i als instruments més populars de corda que, gràcies a l'esforç col·lectiu i desinteressat, han arribat a un resultat de qualitat.

Destaquem el rigor en la direcció del grup i el mestratge de Julià Pastor. La mirada atenta dels intèrprets, la coordinació, l'harmonia, les variacions d'intensitat i de ritme donen prova de la importància del treball de direcció.

Agraïm la generositat de tots els components de la Ronda que ens han facilitat un moment màgic durant les festes de Nadal.

J.D.M.

L'Esforç de viure a l'interior

Mirem per on mirem viure a qualsevol de les comarques de l'interior de Castelló suposa un esforç. Un esforç que comença quan, arribat el mes de novembre, inclús octubre, arriben les primeres gelades i el fred s'apodera dels carrers. Tots han de fer el possible per a tenir una bona calefacció o llar de foc. Tot això s'accentua si pugem uns metres, cap a el Toro, Ares o Morella; cada

matí plaques de gel, neu, boira, qui sap el que es trobaran els ciutadans d'aquestes comarques quan ixen a la carretera. Una carretera que va al cel, però que no és cap autopista.

Un esforç cada dia més gran és el que han de fer ramaders i agricultors per a traure el suficient per a portar el menjar a taula, sabent que disminueixen les ajudes europees, que l'agricultura no és ni molt menys rendible, que..., que... Tot i això la gent continua vivint.

Esforçats són també els pares que davant l'inexistència d'un institut al seu poble es desviuen perquè els seus fills estudien a Morella, Xest o Castelló, i esforçats són també els fills que cada diumenge per la vesprada o dilluns de matí, ixen en autobús o en cotxe a passar la setmana fora de casa, amb la mirada posada en el divendres i tomar al poble. Uns pares, que no rebran en molts casos, cap compensació per les despeses que el seu fill produeix setmana rere setmana, mentre hi ha qui, vivint al costat de Castelló o València rebrà una preciosa beca de tres-centes mil pessetes guanyant molts més diners que qualsevol família dels Ports, l'Alt Maestrat o l'Alt Millars.

A les delegacions d'Indústria, Hisenda, Sanitat, Educació, poc els importa que un visca a cent quilòmetres de Castelló, ells no han de fer cap esforç. Però qualsevol professor, professional, treballador o empresari d'aquestes comarques necessita esforçar-se per a entregar un paperet a Castelló, assistir a un curset fet per la Conselleria o assistir a la presentació d'un nou producte. I aquest esforç no es sols mental i físic, també és econòmic. És lògic que es faça per interessos privats, però no és lògic que l'administració de tots els valencians faça patir a qui suposadament és un ciutadà de la mateixa categoria que els qui viuen a la vora de la mar. Per què no vénen fins les comarques de l'interior especialistes mèdics, inspectors d'Hisenda o Indústria? Clar, els suposaria massa esforç; encara que com som prou soferts no reclamarem i, si no pugen, ens tocarà baixar, com sempre ha estat i estarà. I algun polític, ara en el govern de la Generalitat, era qui volia apropar l'Administració a tots els valencians; bé als de la costa volia referir-se ell, és clar.

Com arbres no són vots, no cal esforçar-se molt, sols el justet per a mantenir la gent amb la boqueta tancada. Parlen d'inversions, de turisme rural, de potenciar l'economia de l'interior, parlen, parlen i s'esforcen a parlar. Però parlant no han fet que la població pugui mante-

nir-se o augmentar, no fan que l'atur disminuïska als Ports i l'Alt Maestrat, no fan que els joves agricultors i ramaders puguen tenir perspectives de mantenir i potenciar les seves explotacions, no fan que hi haja noves indústries. El seu esforç verbal serveix perquè a alguns pobles cada dia hi haja menys xiquets, que encara es queden masos incommunicats quan neva, que la població es faça cada vegada més vella, que a molts pobles sols es puga sentir el soroll dels pardals i les campanes als mesos d'hivern, fins que any rere any arriben les festes d'Agost i els xiquets, la música i la paraula es poden tornar a sentir pels carrers solitaris. Mentre hi ha vida hi ha esperança, mentre l'esperit de la gent que encara viu a l'interior s'esforça per tenir idees, iniciatives i projectes, les comarques que no veuen la mar tindran vida. Caldrà, però, que des de Castelló, València i Madrid se'ls ajude a eixir endavant. No val que Diputacions, Generalitat o Govern central s'esforcen en portar famosos a sopar, que vinguen a ensenyar el cotxe oficial i a dir "quin poble més bonic"! Sols ens serveix que es facen inversions productives, que aconseguixin incentivar la gent. Esforçar-se en rehabilitar i construir places, hotels, monuments està molt bé, però el primer esforç cal fer-lo perquè els homes, les dones, els avis i els xiquets córriguen, xarren i passegen pels carrers, de gener a desembre i no només al més d'agost.

Lluís Puig i Gil

La paròdia de l'IVAJ

L'Institut Valencià de la Joventut ha caigut en el parany de l'analfabetisme. Per a la redacció de la revista **jovens** s'ha tingut el poc tacte d'elegir gent que no sap escriure, millor dit, que no vol escriure en valencià. No pensen ara vostès que jo vaig a erigir-me com un exemple a seguir; sóc el primer que necessita corregir dia a dia les faltes d'ortografia. Però la revista de l'Ivaj va més enllà d'una simple falta d'ortografia, és una falta de respecte cap als seus soferts lectors. Del primer al darrer full és un dels exemples més lamentables de la deformació que pot arribar a sofrir una llengua digna, com és la que es parla al País Valencià, les Illes Balears i Catalunya, (i que cadascú l'anomena com li vinga de gust). Què dirien ara Joanot Martorell, Ausiàs March o Joan Fuster si alçaren el cap i veren la seva llengua bombardejada, calumniada i insultada com es fa en la mencionada revista?

Tot i això la culpa no és dels qui escriuen a la revista, que a bon segur saben escriure correctament el valencià, la culpa és dels qui estan dirigint l'Institut Valencià de la Joventut, que està donant un exemple deplorable a tots els joves del nostre país. Com poden atrevir-se a escriure vint planes que arriben a milers de joves valencians amb una ortografia pitjor que la d'un nen que està aprenent a escriure, amb una gran diferència: el nen ho fa de manera inconscient, i aquesta revista està redactada amb coneixe-

ment de causa. Està bé que es puga oblidar un accent, però tots!

A partir d'ara les revistes de l'Ivaj seran utilitzades a les escoles i instituts com a manual de com no s'ha d'escriure en valencià. A bon segur que professors i xiquets trobaran moltes errades que exemplificaran les coses que no s'han de fer mai per a expressar-se en valencià. No tinc el gust de conèixer el responsable de semblant assassinat a la llengua, però si llegeix això li pregue que reflexione sobre el que està tolerant amb la publicació d'aquesta revista. Els continguts són interessants, però per a poder entendre els continguts cal que es puga llegir, i jo, senzillament, no la puc llegir, i crec que la majoria dels joves com jo als quals els ha arribat tampoc: senzillament ens fa por.

Que li semblaria, senyor responsable, si a vostè li arribés una carta oficial escrita en castellà, sense accents, amb paraules barrejades amb l'anglès i "árbol" escrit "arvor"? Potser no res, si està propiciant que molts joves valencians no puguen llegir en la seua llengua; però a mi em produiria una terrible pena i em provocaria una impressió molt negativa. La mateixa que m'ha produït tenir a les meves mans una mostra dels greus efectes que pot produir tindre neurones pintades del color de la mar, i això que cada dia eixe color està en vies de major contaminació.

Lluís Puig i Gil

Publicacions

La Penya Pinta, que enguany ha fet de majoral de la festa de Sant Antoni, ha editat un llibret que porta per títol **Aproximació a Sant Antoni: vida, trufes, ergotisme i dimonis** i l'ha repartit per totes les cases i masos al fer l'acapte per a la festa.

El text i el treball d'investigació són de Juan Rallo Garcia.

El llibre està dividit en els següents apartats: vida del Sant, períple de les relíquies de Sant Antoni, creació de l'ordre dels Antonians, l'Ordre Antoniana i les trufes, el mal de foc i la representació del Sant. Clou la publicació un apèndix on figuren una relació de majorals de la festa i les llistes dels masos de les Denes del terme de Morella.

IberCaja ha editat un llibret de Pedro Rújula amb el títol "**Ramón Cabrera, la senda del Tigre**".

En el llibret hi ha referències a Morella i a la Comarca.

A la bibliografia se cite el IV volum de Segura Barreda i dos treballs de Conxa Rodríguez: el llibre **Ramón Cabrera a l'exili** publicat per l'Abadia de Montserrat i un article: **Cabrera de Tigre a Comte de Morella**, publicat al nº 8 de la nostra revista AU!

Autorella

Secció circumspecta, diacrònica, diacrítica, sincrètic i derogatòria.

Sempre escriuen els mateixos. A l'equip de redacció de la revista AU! Li costa trobar forces joves i noves. Qui s'anime?

Cada vegada que posen lletres noves apareixen els mals esperits tipogràfics per a embolicar la troca.

Diccio-9-ri

Pates: Extramitats dels animals.

Consegut: Participi del verb consèguer.

Telar: Teler del mercat medieval de Morella.

Reflexos: Reaccions ràpides del porter del València, Zubi.

Llet recent ordenyà: Llet acabada de muntar.

La nit de l'estiu és més llarga: Ignorem a quin hemisferi es refereix.

Críticar energèticament: Expressió utilitzada sempre que la crítica provingue d'Endesa, Emsa o Iberdrola.

Map isobaric: Cart on es represent les isolini de pressió atmosfèric.

Por de Castelló: Lloc on atraquen els baixells fantasmes.

Una litxera plutxa: No res, quatre gotes per a banyar el carrer.

Diccio-Nord-ri

Esparciment: Esbargiment aconseguit en accions d'escampall, disseminació (artificial) i dispersió.

Tendit elèctric: Orientat o propens elèctric.

Camp sant: Tros de terra beatificat. Campsant: gerundi de campsar.

Incidiguere: 3a. pers. sing. pret. imp. de subj. del verb incidigar.

Obtès: Que pateix obsessió. Que està obtedit.

Xe, bé, home!

Ja s'ha obert la guarderia nova a l'edifici de sobre l'aparcament. Els xiquets i xiquetes de Morella ja poden disfrutar del nou edifici.

La nevera del Forcall ha estat restaurada i recuperada.

S'ha netejat la canonada de Taqüeducte de Morella.

També s'estan fent obres de millora de les pistes de la comarca i el condicionament de l'Alamera de Morella.

Il·lusions

S'estan fent estudis molt seriosos per a veure si es possible trobar o inventar nous motius i noves formes de diversió i de distracció que no siguen sopar-bufar-se i trencar el que es trobe al pas i fer prou el soroll que sigue menester per a donar-se a conèixer.

També s'estan a duent a terme estudis per veure si és possible divertir-se sense molestar ningú.

Es veu que hi ha investigadors que,

Preguntes al vent

1.- Si llibertat d'expressió és poder dir el que es vol (sense insultar, naturalment), per què es desqualifique els qui no pensen com **toque**?

2.- Com és que la resposta a un argument contrari en comptes de ser un altre argument sol ser l'adjectiu desqualificatiu?

ofuscats per un optimisme fora mida, gosen afirmar que la imaginació humana és il·limitada i que la possibilitat de crear i de fer coses no té ni fi ni compte. Que només és cosa de posar-s'hi. Seran il·lusos...! Sempre ha d'haver idealistes i gent que viu fora del món en galàxies llunyanes!

Informació

Segons el canal 9, la Santantonada de la Todolella és una de les danses guerreres més antigues. Mireu si és antiga que ni tan sols pareix una dansa guerrera.

Miguel Zonález, segons la mateixa font, és l'autor de la música de l'himne Morella, Morella.

País Fallencià

Territori provinent de l'històric Reine de Fallència amb clara vocació autonòmica cristal·litzada en la Comunitat Fallenciana, que inclou tots els municipis compresos dins dels estrictes límits dels tarontxerals. Es caracteritza fonamentalment per la seua afició inveterada a mirar-se el melic i a debatre totes aquelles qüestions que no tenen cap importància.

Per les sigles de les sigles

E.P.R.

*Ejército Popular
Revolucionario (Mèxic)*

Els Ports-Ràdio

G.A.L.

*Grupos Antiterroristas
de Liberación*

Grup d'Acció Local (Leader II)

Senyes valencianes d'identitat de la comarca

Divisió lingüística	Tortosa
Divisió telefònica	Castelló, Terol i Tarragona
Divisió elèctrica	Barcelona (ex. Vilafranca)
Divisió eclesiàstica	Tortosa (ex. Vilafranca)
Divisió hidrogràfica	Saragossa (ex. Catí, Castell de Cabres i la Pobla de Benifassà)
Divisió política	Castelló

Estranyes coincidències

Se senten dir unes coses...! Uns diuen que hem de ser del bisbat de Castelló per a evitar la colonització catalana. Damunt, uns altres es despenguent que la N-232 no s'ha d'acabar perquè no afavoriria les comarques del nord de Castelló sinó les del sud de Catalunya. Que no estarà bé ja de tant de romaç i despropòsit? Per què no ens ho deixen decidir a nosaltres? A què ve tant de salvador?

Definició

Infraestructura: (*infra, estructura*) Mitjans i organització que posseeix un estament, normalment deficitaris i molt inferiors als que caldrie per tal d'oferir un servei com cal.

Conversa

Uns hòmens, parlant:
 - Xe,tu! ¿I ara que s'han d'arreglar les campanes de Morella no serie el punt de recuperar els tocs típics de sempre i que les campanes es pugueren voltar a mà i amb cordes?
 - Mira...! També es podrie fer un grup de campaners que ho conservaren...

**VIA PECUARIA
 VIA PRECÀRIA**

AVISOS OFICIALS

DIPUTASSIO TXENERAL DE LA RETXO
 Conselleria de Ramaderia i Senderisme
 Direcció Txeneral de Correcció Toponimica
 Servicis Territorials del Maestrat i Subcomarques

OBRANT en el nostre poder l'informe pericial elaborat per lo Sr. Entxinyer responsable i atesos els antecedents existents en estos Servicis, **CONSIDERANT** les conseqüències derivables a curt i llarg plaç per al mig ambient que ha quedat a cada cantó del riu.

VENIM EN DETERMINAR I DETERMINEM que:

A partir del dia de la data, sense perjudici de tercer de millor dret i amb efectes retroactius i dessidiàtics, el Pont del Moli de la Font, de la Dena Primera del Riu, del municipi de Morella, de la subcomarca Ports-Benifassà, de la comarca del Maestrasgo, provincia de Castelló, passe a dir-se Pilar de la Solsida, en valencià i Pilar del Hundimiento, en castellà.

Les referències que les autoritats i documents anteriors feren a l'antiga denominació, s'entendran fetes a les noves, a partir de la data indicada.

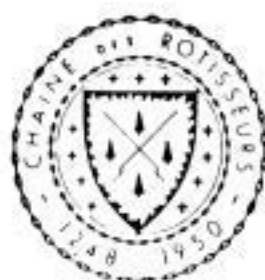
El Subsecretari suplent del comitè de crisi provisional, en funcions.

Per delegació,

Descensió Pont i Cau

SEGURA BARREDA, 8
CARRERÓ
DE LA PRESÓ, 5 i 7
TELÈFON 16 03 36
MORELLA (Castelló)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

TRADICIONS POPULARS

per Domi Pastor

A modo d'autocrítica

A tu, sí, sí a tu, que m'estàs llegint i que et considero una persona amiga i de molta confiança vull contar-te una cosa que només t'explico de forma confidencial.

Vaig sentir per la ràdio la crítica de dos llibres de contes molt senzills però molt bonics i, con ja feie temps que una idea de parlar de contes la tenia pel cap, en aquell moment vaig pensar:

- Domi, això també saps fer-ho tu.

I vaig decidir que podia provar d'escriure un conte.

Una volta, vaig sentir-li dir a un home que, amb la seua filosofia senzilla, deie que el dimondre té cara de conill i que mos tente... A mi em va temptar.

Mira per a on, anuncien uns concursos de contes per emissores i entitats de categoria. Allí ja comprenia que no podia fer res, perquè un d'ells deie que tenie prop de mil col·laboracions per al concurs. Tot gent de molt d'estudi i molt de viatge que podien fer alguna obra grossa. Ja comprenc que no pot contar el mateix i fer-ho igual d'amè el que ha estat una temporada a Egipte veient les piràmides i coses d'estes i la que ha eixit a vore món -tirant molt llarg- quan es fa una benedicció de terme amb prima. La diferència és gran. Tat que ho comprenc?

Allí no tenia res a fe. Però pel meu cap, el conte que volia escriure, ja anave. I, de prompte, anuncien un concurs de l'ajuntament de Peníscola. Ara es punt; és un poble menut, me pareix que és la segona vegada que es fa i encara em podrien donar alguna cosa.

Sí, sí, et podien donar...!

Va ser un concurs amb molta concurrència i amb moltes col·laboracions -fins i tot estrangeres-, i em va passar el que passe a una mare que té un xiquet poc agraciadet. Ella ja ho veu que no és tan guapet com els amics, que no és tan graciós com altres xiquets, però va buscant el bonic que té el seu xiquet i les graciets que fa el seu xiquet. I es quede tan satisfeta i pagada.

Ja hem arribat. Això és el que em va passar a mi. Em van escriure el conte, me'l van llegir.

- Xe, pos no el trobava molt arregladet...?

Pensava que hi haurie qui podie contar més que jo, però si feia un arreglet encara quedarie mono.

- Amunt i crits. Ja està.

Fet, presentat i quedar-me sense res. Està vist que no s'aprecien les qualitats que tinc com a literata. Què li hem de fer?

Tot això ve perquè el que em ronde pel cap i volia dir fa temps és que des de menuda -i ja ha plogut!- que jo no estava conforme amb els contes que ens explicaven, ens llegien i ens donaven en llibrets de record o de premi i que, segurament, encara guardem.

Només es consideraven roins els llibres de màgia i bruixeria i les novel·lotes. En canvi els contes estaven beneïts; eren bons d'entrada. Molts d'ells portaven escrit en algun lloc de la publicació i de forma posposa:

- "Cuentos morales y formativos para la niñez y la juventud".

Jo no ho trobava això, no m'ho pareixie de cap manera, però, és que de cap manera. I farem un repasset.

Un conte, "el Gato con botas" (nosotros els tenfem aixina, en castellà) que ere inofensiu, estave construït tot ell en la mentida i per aquella mentida el protagonista arribave al poder. Estave tan ben presentat que no pareixie que aquell

gat col·locave el seu amo en una posició i una identitat falses respecte als qui convivia amb ell.

Un altre, "Devoción a las almas del purgatorio". Hi havie una persona que resave molt a les animetes i ve el fill del rei al seu poble, fan un ban (no ere per a sardineta, el prego) perquè ni més ni menys que el fill del rei buscave nóvia en aquell poble. I sí, sí, la va trobar. Una xica templada, guapa, simpàtica, però ere gandula com ella a soles i esperave sempre que li ho feren tot.

Pel que es veu, en aquells temps, les reines i princeses igual escuraven i rentaven. I, per això, el fill del rei, com a bon futur cap d'un estat, volie que la seua nóvia sabere de tot.

Com a regal ja li va portar un teler perquè brodare; la dona del rei havie de saber bordar! Llibres perquè llegire i solfes perquè deprenguere música. Esta xica no sabie fer res de tot això. A més tenie un teler que ere un regal distingit. Si haguere segut una pobra ja tenie el floquet per a filar. Se va posar a plorar.

- Xe, no sé fer res i no em podré casar amb el fill del rei.

Però va resar molt a les ànimes del purgatori perquè la salvaren d'aquella situació.

Total; fan la recepció al palau, apareix una persona amb un braç normal i l'altre tan llarg que li anave per terra. Va cridar l'atenció.

- De què és això.

- De tant de brodar. El braç llarg ere el que portava davall del teler.

El rei, de seguida:

- A cremar el teler, i no en vull vore cap més per ací.

En açò que apareix una altra persona que tenie els ulls que se li n'eixien de les cassoletes.

- Què té esta dona? -fa el rei.

- És de tant de llegir, majestat.

- A cremar tots els llibres del palau.

Encara en va arribar una altra amb unes orelles com si foren de burro, de tant grans.

I això, què ha segut?

- De tant d'escoltar -va respondre.
- S'ha acabat la música.

"Moraleja" (no sé si es pot traduir): les animetes ajuden molt a qui els rese. Aquelles tres van desaparèixer però què caram porten les animetes per a fer un testimoni fals al palau del rei?

Això ere bo; això entretenie, pel que es comprén.

Tot mentida. Venjances a muntons. Tots el que eren roïns se'ls matave d'una manera o altra.

Un rei i una reina estan renyits, el patge del rei, roïn a més no poder. El de la reina molt bo, com pertoque.

Agarre el rei ràbia, se'n va al forn i els diu al que estave allí:

- Demà, de matí, l'enviaré el patge de la reina. Entrarà i preguntarà: hau fet el que manave el rei? Només dir això l'agarreu i el tireu dins del forn. I després enviare al meu patge per a veure si ho heu fet.

En ser l'altre dia de bon matí envien el patge de la reina, però xe, ere un dia de molta devoció i, en passar per davant d'una església, diu:

- M'és igual mitja hora abans com després. Em quedo a missa.

El rei estave nervioset i sense deixar passar el temps va enviar el seu patge. Aquell, com que ere roïn i es volie venjar de tots, se'n va anar cap al forn i pregunta:

- Heu fet el que manave el rei?

Se li tiren damunt i dins del forn va fer cap.

S'acabe la missa, va el patge de la reina, pregunta i li diuen:

- Ja li pots dir que està complit.

Per una missa este patge va salvar la

vida. I casualitats aixina se'n solen trobar moltes per causa de confusions, però la satisfacció que sentiem els xiquets de pensar que el bo se salvave i a l'altre l'havien cremat no crec que tinguere res de moral ni de formatiu.

"Pulgarcito" tenie set germans; ixen tots al camp junts, es perden, es fa de nit i veuen la caseta amb llumeneta que eixie a tots el contes de temor. Se'n van a cap allí i, com la dona de l'ogre, que ere el qui vivie a la caseta, ere més bona que ell, els gite tots a un llit que tenie molt gran. Ella també tenie set xiquets i els gitave tots en un llit igual.

Arribe l'ogre, que ere molt roïn, i assolte aquelles paraules que ens feien tanta temor:

- "Huelo a carne humana".

La dona, tremolant:

- Pos no, no, no...

- Com que no? A revisar tota la casa.

Entre a l'habitació on estaven els dos llits. Set cabets de xiquets gitats a un llit i set a l'altre. L'ogre tot enfadat agarre un ganivet i en mate set d'un llit, però el mal és que ens donave satisfacció als menuts que matare els seus propis xiquets perquè s'havie equivocac de llit.

Què en direm de la mentalitat de xiquets menuts sentint este conte? S'alegraven de què xiquets com ells els haguere matat aquell home perquè eren els xiquets de l'ogre. I ells quina culpa en tenien? Ens haurien d'haver ensenyat que els defectes i faltes dels pares no poden ser mai carregats als fills, al contrari, ens avivaven un odi gran contra tot els qui no havien nascut de pares honorats. Xe quines lliçons...!

També ens contaven el conte o fàbula de la cigala i la formiga.

La formiga es passave l'estiu replegant granets de blat, que pesaven més

que ella, per a omplir el graner, mentre que la cigala no parave de cantar tot el dia. (Hauere vist més d'una vegada els formiguers de l'Alamera amb les corresponents fileres de formigues treballadores i apressades).

Això deixave establert que una persona, per a ser com cal, havie de ser treballadora, neta, estalviadora, repetada i previsorera per als dies dels hiverns que havien de vindre. La cigala, com es passave l'estiu en cançons, no estalviave res i no tenie res per a menjar quan va arribar l'hivern. Li va passar pel cap d'anar a vore la formiga perquè l'assistire. I la formiga li va dir:

- No cantaves mentre jo treballava? Pos ara et mors de fred i de fam, que el que és meu, és meu i jo m'ho he treballat.

Tenie raó. Ho havie replegat amb el seu esforç, però esta resposta, que pareix tan justa, no ere gens solidària ni ensenyave als xiquets (als que solen anar destinats els contes) a compartir el que tenen amb qui ho necessita. I no oblidem que l'excés d'estalvi ja es diu avarícia.

A la cigala se la considerave una fresca i una inconscient, perquè no pensave més que en el moment present, però això no és de veres, perquè es dedicave a cantar alegrant l'estiu als treballadors del camp i als caminants. Això podie ensenyar als xiquets que donar alegria a la vida i a la convivència és una gran virtut, com fan els pallassos, que ens fan oblidar les nostres llàgrimes i preocupacions amb les seues bromes i graciets. Per a mi són uns sants. Santa Teresa ja deie que "un santo triste es un triste santo". Per què no ensenyem l'alegria en els contes?

Anem a un altre capítol. Per què tots els contes tenien tres xics o tres xiques, els grans sempre roïns a més no poder de tal manera que, de broma, a ma casa, als majors, sempre els deiem els roïns del conte.

Sempre hi havie tres etapes. En un moment desgràcia o de necessitat, el major es portave malament, el segon també i el menut ere l'únic que valie com a persona; sempre el menut! Això també creave diferències entre germans, perquè quan renyien pensaven:

- Eixe és el gran i és el roïn.

Si s'havie de fer un malalçat ere el gran. Els altres no.

L'altre personatge universal de conte ha estat la madrastra. La paraula madrastra, que indique parentiu com és el nom de mare, d'agüela o de sogra, estave tan

desprestigiada que, quan alguna persona li pegava a una altra de seguida eixie el fatídic:

- Madrastrona, que eres una madrastrona!

Segur que la madrastra portava molt mala llavor, perquè totes les filles de la madrastra eren sempre lletges com un peccat, deixades, brutes i gandules. I la que quedava, filla de l'home, és la que ho feie tot bé, carregava amb tot i al final del conte obtenie el premi.

Recordo un fet real de quan anava a classe. La que ere protagonista encara viu, crec que a Barcelona. Son pare es va casar per segona vegada i tenia un fill i dos filles. La filla menuda venie amb mi a classe i, un dia jugant, no sé a què jugàvem, però li vam estirar el vestit. El vestit estarie fuset i se li va trencar la vora. Es va posar a plorar com ho feiem totes quan trencàvem alguna cosa. Però, de seguida, va eixir una més major que nosatros, que ere d'eixes pites i va dir:

- Per a nosatros no res, però pobra d'ella, perquè està amb madrastra!

Els vam quedar totes molt tristetes.

- Pos a l'arribar a casa li pegaran!

De seguida, totes a cosir-li la vora.

Com és natural entre xiquetes, al eixir li ho vaig contar a ma mare. Ma mare, que la coneixie, em va dir:

- No t'ho cregues. Ella no li farà res, perquè la conec i és molt bona persona.

Però per a totes nosatros ere la madrastra i això era molt amarg.

Sentir que et diguen una cosa ho sents però que et diguen que ta mare és una madrastra et desfà.

"Blancanieves" amb madrastra guapa. Li fa les trenta mil heretgies per a matar-la, però no ho pot aconseguir. Al final, els nanets la salven. Ací, també, en este conte, els nanets són guapets, amables, treballadors i alegres per a fer el conte amable, perquè en altres contes, una figura desgarrada per gran o per menuda o amb qualsevol altra tara ere motiu de riure.

Encara, en este temps que estem, existeixen cendrollers que fan i carreguen amb tot, però no sabem si té culpa la madrastra o són unes fresques les germanastres que es creuen amb més drets. I ací, enlloc d'acceptar de bon començament que totes les madrastras són roïnes, cabrie valorar l'entrega i sacrifici d'estes dones per a criar els fills que són del seu home però no d'elles i potser d'això se n'hage de parlar un altre dia reivindicant els noms denigrats com la so-

gra o la madrastra.

Igual que passave amb els contes, ja de més major, he considerat el que fem amb la religió. Ho mitifiquem tot i a pur de mitificar-ho ens col·loquem cada vegada a més distància. Posaré algun exemple.

Resar-li a la Mare de Déu és meravellós i confortant. Totes les pregàries a la Mare de Déu tenen coses molt boniques i molt poètiques. Si pensem en les imatges de la Mare de Déu fetes per unes mans privilegiades inspirant-se en models naturals de bellesa portentosa, que mouen a la devoció i a la pietat, ho trobem molt natural, però la devoció i la pietat ens poden portar a l'excés d'ornamentació.

No censuro el que fa la devoció i la voluntat: uns mantells fabulosos, amb dibuixos brodat amb or de molts quirats i elaborats per mans molt destres i enormes de grans; Marededéus grans, vestides a l'estil d'extremada grandesa a les quals els han regalat joies precioses i que, el dia de la processó, els col·loquen tots els anells, tots els penjolls i arracades i tot el que tenen de valor...

¿Com podem comprendre que aquella dona que s'ha quedat amb molta necessitat de vida, potser viuda i que ha de guanyar-se la vida en els faenes que menys es puguen i són més penoses, pugue resar amb confiança i parlar amb eixa Marededéu col·locada en un tron de tanta grandesa? ¿Si es deie que la Mare de Déu havie parit sense dolor, no havie estat mai mala, no havie hagut de treballar en les faenes de sa casa ni portar-ho estretet fins a poder aconseguir un plat de sèmola, esta dona (o este home) de quina manera, dins de la seua penúria, poden parlar-li amb confiança a la Mare de Déu?

És tot mite, la Mare de Déu elegida

per a ser-ho, casada amb Josep, que ere un jornaler, havie de comptar com es gastave els diners, havie de vore d'estalviar per a fer unes sandalies, havie d'anar al trosset d'hort que tingueren a buscar verdures i patataques, se n'havie d'anar al llavador i, damunt de tot això, no dormie tot el que volie, perquè caure-li damunt la glòria de ser mare de Déu li reportave la pèrdua de confiança de Josep.

Cal pensar que a Josep, a qui nomenem solennement dient-li Sant Josep ni li va florir la vara miraculosament per a demostrar-li que ere l'escollit de Déu ni va tindre cap senyal miraculosa. Dubtes a farcells. No dormir totes les nits, sinó lluitar per la confiança que li tenie a la dona i la seguretat que en la seva conducta li tenie sense cap explicació humana més i, fins potser que aguantant les burles d'algun amic. Quan es va vore clar, ja no res, però la Mare de Déu va tindre dolors de part i el fill va nàixer en complir els nou mesos com tot el món, perquè des de l'encarnació el 25 de març al 25 de desembre van nou mesos justets.

Haurie de llavar bolquers sense estendre'ls al romer sinó per les parets. "Los angelitos cantando", si no hi havie televisió...

Va haver de fugir i fer-se emigrant perquè no li mataren el fill. Se'n van pel desert fugint de la matança, de nit es refugiaven davall de les palmeres i les palmeres acatxaven les fulles cobrint-los perquè els enemics no els trobaren. Segons diuen, els dàtils, al pinyol, porten una o xicoteta, perquè van quedar gravats al dir la Mare de Déu:

- "Oh Palmera, sálvanos". (La Mare de Déu no devie parlar castellà...)

Però els pinyolets tenen la o xicoteta. El que no sabem és on va anar a parar la hac.

Un crió de 12 anys se'ls perd quan van a empadronar-se. Van a buscar-lo i el troben. Com a intel·ligència privilegiada que ere, entre els doctors. Però fixem-nos bé. Quan sa mare es queixe perquè se'ls ha perdut, el fill no calle, el fill protesta i li consteste:

Per què em buscàveu? No sabíeu que em faig gran i em faig responsable de les missions que m'encarreguen?

Després, quan li maten el fill, la miren malament perquè és la mare del revolucionari, es la mare del condemnat; i, qui li quede a la Mare de Déu? Unes parentes i unes bones amigues d'estes que sempre n'hi ha, que li fan companyia, no s'avergonyeixen d'ella i es passen la nit conhortant-la.

També recordo que quan era molt menuda, a la classe de pàrvuls, una mongeta molt agradable, que li deien Sor Dominica, ens contave que Judes, quan ere xiquet, ere amiguat de Jesús perquè eren del mateix poble. Quan feien fanguitxollets i figuretes d'argila (ara tenen plastilina) feien pardalets.

- A vore com t'ha eixit?

D'un a l'altre:

- Què bonic!

Però ja passave alguna cosa que jo ja no comprenia. Al posar el pardalet sobre la mà, el de Jesús s'omplie de plomes de coloret i es posave a volar i el de Judes, s'havie fet un mantonet d'argila que ja no valie per a res.

Tot això és fals però la "moraleja" també falsa. Deien que Judes ere molt envejós, li tenie enveja a Jesús. I el meu cap de xiqueta menuda em feie molt de mal perquè pensava:

- Pos jo sóc un Judes perquè jo també li haguera tingut enveja de que el d'ell volare i el meu se xufire. I em tenia com en un pensament roïn el que estave mal explicat perquè ere molt natural que s'hagueren pansit els dos o els dos hagueren eixit bé.

Tot això ho he vingut a explicar perquè, a pur de mitificar les coses, ens anem situant en posicions que no són autèntiques. Estem en l'època de la sinceritat i del parlar clar, cosa que no vol dir que s'hagen de dir grolleries, frases roïnes o insults als altres.

No valdrà més que arreglem la cosa de manera que ens aproximem a la vida diària de Jesús, la Mare de Déu i els Sants imitant-los? No perquè ens canonitzen, que de sants ja en tenim prou. A més, si van vestits amb tan grans mantells i vestimentes i faldetes i corones, segur que no caben al cel de tan atapits. Siguem sants del dia de Totsants: sense nom propi. Imitem el que sigue digne d'imitació de qualsevol persona sense mirar qui és ni d'on ve; i en lloc de buscar oracions de paraules estranyes, que no arribem a saber mai el que volen dir, de tant en tant potser ens convinguere tirar-li un telegrama a la Mare de Déu i al seu fill:

- Ajudeu-me, que jo a soles no puc.

I no cal buscar res, perquè, a la millor, enmig d'una oració col·loquem coses que no li peguen.

Fins un altre dia. Si els d'AU! no me trauen encara pot passar el miracle que, quan no tinguen res, us escriguen el meu conte.

Ara acabem amb una oració:

- Senyor, que es fage la teua voluntat.

IRRIAGRO

SISTEMES DE REG

VENDA AL PÚBLIC DE:

- "Tuberías" de PVC i accessoris
- Mangueres de polietilè i accessoris
- Materials per a reg per aspersió
- Material per a reg per degoteig
- Programadors agrícoles
- Motobombes diesel i gasolina
- Bombes (submergibles, horitzontals, pressió, etc.)
- Dipòsits, "cubes" i "silos" de fibra de vidre

PRESSUPOSTOS I PROJECTES DE:

- Basses (formigó, PVC, etc.)
- Conduccions d'aigua
- Regs per aspersió
- Regs per degoteig
- Comunitats de regants

Crta. Morella, km. 3.300 • 12006 Castelló.
Tifs. 21 49 49 - 24 41 64

CAFETERIA - RESTAURANT

Rourera

Tel. 964 / 16 03 08
MORELLA

**MARISCOS I PEIXOS FRESCOS TOTS
ELS CAPS DE SETMANA**

des de 1970!

ESPECIALITATS PER ENCÀRREC:

Cabridet al forn
Truita farcida
Perdiu amb col
"Puchero" casolà

EL MILLOR DE ROURERA: LA SEUA CLIENTELA

